

Foreign &
Commonwealth
Office

კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრი

კავკასიური
სახლი

THE CENTRE FOR CULTURAL RELATIONS

CAUCASIAN
HOUSE

ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში
არსებული პრობლემები და ადგილობრივი
მოსახლეობის საგარეო პოლიტიკური პრეფერენციები

კვლევის ანგარიში

**PROBLEMS OF KVEMO KARTLI AND
SAMTSKHE-JAVAKHETI AND FOREIGN POLICY
PREFERENCES OF THE LOCAL POPULATIONS**

Research Report

ანა დვალი, ედიტა ბადასიანი

ANA DVALI, EDITA BADASYAN

2014

ანა დვალნი
ედითა ბადასნიანი

**ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში არსებული
პრობლემები და ადგილობრივი მოსახლეობის
საგარეო პოლიტიკური პრაქტიკის განხილვა**

კვლევის ანგარიში

UDC (უკაკ) 323.1(479.222+5+479.221.15)+327(479.222+5+479.221.15)
დ-402

რედაქტორები: ლევან კახიშვილი
ტატო ხუნდაძე

**პუბლიკაციის შინაარსი არ გამოხატავს დიდი ბრიტანეთის მთავრობის აზრს.
პუბლიკაციის შინაარსი გამოხატავს ავტორთა პირად მოსაზრებებს.**

ISBN 978-9941-400-75-9

ანოტაცია

საქართველოსა და რუსეთს შორის არსებული კონფლიქტური ვითარების გათვალისწინებით 2011 წლიდან „კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრმა – კავკასიურმა სახლმა“ დაიწყო აქტიური მუშაობა ქართულ და რუსულ საზოგადოებებს შორის მშვიდობის მშენებლობის მიმართულებით. ეს პროცესი რამდენიმე კომპონენტს აერთიანებს, მათ შორისაა ახალგაზრდა ქართველი და რუსი ანალიტიკოსების კვლევები, სამუშაო ვიზიტები საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციაში, შეხვედრები ორივე ქვეყნის სახელმწიფო სტრუქტურებისა და საექსპერტო წრეების წარმომადგენლებთან, საერთო ვებ-გვერდი და სხვა.

2013 წელს, კვლევითი მიმართულების ფარგლებში მომზადდა პოლიტიკის დოკუმენტები, დაინერგა სტატიები, შეიქმნა ერთობლივი ანალიტიკური ბიულეტენი (მასალების ნახვა შესაძლებელია აქ: www.regional-dialogue.com).

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია საქართველოს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში არსებული ძირითადი პრობლემები და ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულებები საქართველოს საგარეო პოლიტიკისადმი. კვლევა განხორციელდა ორ ქალაქში – მარნეულსა და ახალქალაქში. გამოკითხული რესპონდენტები არიან ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციების, ბიზნეს სექტორის, მედიის, რელიგიური ინსტიტუტების, პოლიტიკური პარტიებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა ის ძირითადი ფაქტორები, რაც გავლენას ახდენს გამოკითხული რესპონდენტების საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების ჩამოყალიბებაზე.

ნაშრომი შეიქმნა პროექტის „ქართულ-რუსული დიალოგი მშვიდობისა და თანამშრომლობისათვის“ ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება დიდი ბრიტანეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს „კონფლიქტის ფონდის“ ფინანსური მხარდაჭერით.

შინაარსი

შესავალი.....	5
ნაწილი I: ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში არსებული ძირითადი პრობლემები. დამოკიდებულება ენის, კულტურისა და რელიგიის მიმართ	6
ინფორმირებულობისა და სახელმწიფო ენის ცოდნის პრობლემა	6
კულტურა	8
აზერბაიჯანული კულტურა	8
სომხური კულტურა	8
რელიგია.....	9
ქვემო ქართლი	9
სამცხე-ჯავახეთი	9
ნაწილი II: საქართველოს საგარეო პოლიტიკა: დამოკიდებულება ევროკავშირის, ნატოსა და რუსეთის მიმართ	10
ქვემო ქართლი	10
რუსეთი	10
ევროკავშირი და ნატო	11
სამცხე-ჯავახეთი	13
რუსეთი	13
ევროკავშირი	14
ნატო / თურქეთი.....	15
დასკვნა	17
დანართი: გამოკითხული რესპონდენტები	19
ქვემო ქართლი	19
სამცხე-ჯავახეთი	19

შესავალი

ქვემო ქართლი და სამცხე-ჯავახეთი საქართველოს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებული რეგიონია. ქვემო ქართლში მოსახლეობის 45,14%-ს ეთნიკურად აზერბაიჯანელები შეადგენენ, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში 54,60 %-ს – ეთნიკურად სომხები.¹ აღნიშნული რეგიონები არ არიან სრულად ინტეგრირებული საქართველოს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ სივრცეში. საზოგადოების გაუცხოება და ინფორმაციის ნაკლებობა (როგორც რეგიონებში ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების შესახებ, ისე ცენტრში რეგიონების შესახებ), წარმოქმნის კითხვებს, თუ რა დამოკიდებულებები აქვს ადგილობრივ მოსახლეობას საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკურ-ეკონომიკური და სოციო-კულტურული საკითხების მიმართ. საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესის ინტენსიფიკაციის პარალელურად ქართულ და არა მარტო ქართულ საექსპერტო წრეებში გაჩნდა მოლოდინი, რომ რუსეთი შეეცდება ხელი შეუშალოს აღნიშნულ პროცესს. ექსპერტთა ნაწილი თვლის, რომ ერთ-ერთი ბერკეტი, რაც რუსეთმა შეიძლება ევროინტეგრაციის პროცესის შესაფერხებლად აამოქმედოს, არის საქართველოს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებული რეგიონები.

წარმოდგენილი კვლევის მიზანია ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში მიმდინარე პროცესებისა და ტენდენციების გამოვლენა; განსაზღვრა, თუ როგორ აღიქვამს ადგილობრივი მოსახლეობა საქართველოს საგარეო პოლიტიკას და რა ახდენს გავლენას რეგიონების მოსახლეობის საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების ფორმირებაზე.

კვლევა განხორციელდა ორ ქალაქში: მარნეულსა (ქვემო ქართლი), სადაც ეთნიკურად აზერბაიჯანელი მოსახლეობა შეადგენს ადგილობრივი მოსახლეობის 83,1%-ს, და ახალქალაქში (სამცხე-ჯავახეთი), სადაც ეთნიკურად სომეხი მოსახლეობა ადგილობრივი მოსახლეობის 93,33%-ია.² კვლევა თვისობრივი ხასიათისაა. კვლევის პროცესში ჩატარდა საკონსულტაციო შეხვედრები ეთნიკური უმცირესობების საკითხებზე მომუშავე ექსპერტებთან, სიღრმისეული ინტერვიუები ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ხელისუფლების წარმომადგენლებთან, რელიგიურ ლიდერებთან, მედიის, პოლიტიკური პარტიების ადგილობრივი ოფისებისა და ბიზნეს სექტორის წარმომადგენლებთან. სულ 30 სიღრმისეული ინტერვიუ ჩატარდა. შეზღუდული რესურსებიდან გამომდინარე, კვლევა არ განხორციელებულა რეგიონების სოფლებში. კვლევის ავტორები მიიჩნევენ, რომ სრული სურათის მისაღებად საჭიროა კვლევის გაგრძელება და აღნიშნული რეგიონების სოფლებში მცხოვრები მოსახლეობის გამოკითხვა.

ნაშრომის პირველ ნაწილში განხილულია რეგიონებში არსებული პრობლემები და დამოკიდებულება კულტურისა და რელიგიის მიმართ, რაც, ვფიქრობთ, გავლენას ახდენს მოსახლეობის საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების ჩამოყალიბებაზე. მეორე ნაწილში კი – ქვეყნის საგარეო პოლიტიკისადმი ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება, კერძოდ, რუსეთის, ევროკავშირისა და ნატოს მიმართ.

¹ Ethnic groups of Georgia: Census, ECMI Caucasus, 2002, <http://www.ecmicaucasus.org/upload/stats/Census%202002.pdf>.

² Ethnic groups of Georgia: Census, ECMI Caucasus, 2002, <http://www.ecmicaucasus.org/upload/stats/Census%202002.pdf>.

ნანილი I: ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში არსებული ძირითადი პრობლემები. დამოკიდებულება ენის, კულტურისა და რელიგიის მიმართ

ინფორმირებულობისა და სახელმწიფო ენის ცოდნის პრობლემა

ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში, ისევე როგორც საქართველოს სხვა რეგიონებში, მრავალი პრობლემა არსებობს. აღნიშნულ რეგიონებში არსებული ძირითადი პრობლემები სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათისაა და დიდწილად მსგავსია იმ პრობლემებისა, რაც ზოგადად დამახასიათებელია საქართველოსთვის. ეს პრობლემებია: უმუშევრობა, განათლების დაბალი დონე, ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობა, საბავშვო ბაღების, მინის განაწილების, სარწყავი და სასმელი წყლის პრობლემები და სხვა. აღნიშნულ ჩამონათვალს, რეგიონის სპეციფიკიდან გამომდინარე, კიდევ ორი პრობლემა ემატება, რასაც რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა გამოყოფდა. ესენია: ინფორმაციის ნაკლებობა ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების შესახებ და სახელმწიფო ენის არცოდნა ან არასაკმარისად ცოდნა. ეს ორი პრობლემა ურთიერთდაკავშირებულია და თავის მხრივ, საზოგადოებაში ინტეგრაციის დაბალი დონისა და სამოქალაქო პასიურობის მიზეზია. ქართული ენის პრობლემის გამო, მოსახლეობის უმრავლესობა ინფორმაციას ქვემო ქართლში აზერბაიჯანული და თურქული არხებიდან, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში რუსული და სომხური არხებიდან იღებს. მარნეულში არის ადგილობრივი ტელევიზია, „მარნეული TV“, ორ ენაზე – აზერბაიჯანულ და ქართულ ენებზე, თუმცა ტელევიზიას აქვს სიხშირის პრობლემა და რეგიონის სოფლებში არ არის ხელმისაწვდომი. სამცხე-ჯავახეთშიც მაუწყებლობს ორი ადგილობრივი ტელევიზია – „ფარვანა“ ნინოწმინდაში და „ATB12“ ახალქალაქში. მწირი რესურსებიდან გამომდინარე, ადგილობრივი ტელევიზიები ძირითადად, რეგიონებში მიმდინარე მოვლენებს ფარავენ და ნაკლებად აშუქებენ მთლიანად ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებს.

„უკვე ერთი თვეა დავიწყეთ 10-წუთიანი საინფორმაციო გამოშვება „მოამბე“ სომხურ ენაზე, მაგრამ ეს ძალიან ცოტაა იმისთვის, რომ ყველაფრის კურსში იყო. არსებობს ინფორმაციული ვაკუუმი. რამდენიმე წლის წინ, მთელ მოამბეს გადმოვცემდით სომხურად. ეს პროექტი უნდა გაგრძელდეს, მაგრამ ჯერჯერობით არანაირი იმედი არ არის. არ არის დაფინანსება,“ – ამბობს ტელეკომპანია „ATB12“-ის წარმომადგენელი.

სახელმწიფოს დაფინანსებით გამოდის აზერბაიჯანულ და სომხურენოვანი გაზეთები – „გურჯისტან“ და „ვრასტან“. თუმცა გაზეთები იბეჭდება დედაქალაქში, მაგრამ რეგიონებამდე გვიან აღწევს. ერთადერთი ადგილობრივი სომხურენოვანი გაზეთი სამცხე-ჯავახეთში – „სამხრეთის კარიბჭე“, მიმდინარე წლის 1 თებერვალს, ფინანსური რესურსების არქონის გამო, დაიხურა. გაზეთს ასევე ჰქონდა სამენოვანი (ქართულ-რუსულ-სომხური) ონლაინ ვერსია. შესაბამისად, საქართველოს მთელ მოსახლეობას საშუალება ჰქონდა რეგიონის შესახებ ამ წყაროდან მიეღო ინფორმაცია.

რეგიონებში ინფორმაციის გავრცელებაზე ძირითადად არასამთავრობო ორგანიზაციები მუშაობენ და როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების როლი საკმაოდ მცირეა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ მოსახლეობა დაინტერესებულია ინფორმაცია მიიღოს ცენტრალური ხელისუფლების ან თბილისში არსებული ორგანიზაციების წარმომადგენლებისგან. მარნეულის დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრში ხშირად იმართება დისკუსიები სხვადასხვა აქტუალურ თემებზე. როგორც ადგილობრივი თანამშრომელი აღნიშნავს, განსაკუთრებულ ინტერესს ის ღონისძიებები იწვევს, როცა მომხსენებელი თბილისიდანაა მოწვეული.

„თუ თბილისიდან არის მომხსენებელი, მაშინ ხალხი მოდის. რა თემაც არ უნდა იყოს... შეხვედრას ყოველთვის ბევრი ხალხი ესწრება, როცა თბილისიდან ვინმე ჩამოდის. სხვა შემთხვევაში გვიჭირს ხალხის მოყვანა,“ – ამბობს მარნეულის დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრის თანამშრომელი.

შექმნილი სიტუაცია იწვევს ორმხრივ ინფორმაციულ ვაკუუმს. არც სამცხე-ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის მოსახლეობას აქვს სათანადო ინფორმაცია საქართველოს დანარჩენ ნაწილში მიმდინარე პროცესების შესახებ და არც საქართველოს მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა იცის რეგიონში არსებული მდგომარეობის შესახებ. ინფორმირებულობის პრობლემას უკავშირებენ სამცხე-ჯავახეთში გამოკითხული რესპონდენტები თბილისში გავრცელებულ ხმებს რეგიონის მოსახლეობის-

ვის რუსული პასპორტების დარიგების შესახებ. „ჩვენ ჯავახეთში მიმდინარე მოვლენების შესახებ თბილისიდან ვგებულობთ, იმიტომ რომ იქ ვილაც ზის და რალაც ჭორებს იგონებს“; „სხედან თბილისში და ჩვენზე საუბრობენ ისე, რომ ერთხელაც არ ყოფილან აქ,“ – აცხადებენ რესპონდენტები.

ქვემო ქართლისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონების მოსახლეობის ინფორმირებულობის პრობლემის ძირითადი მიზეზი სახელმწიფო ენის არცოდნა ან არასაკმარისად ცოდნაა. მიუხედავად სახელმწიფოს მიერ ინიცირებული არაერთი პროგრამისა, ქართული ენის ცოდნის დონე, განსაკუთრებით სოფლებში, კვლავ დაბალია. რესპონდენტები აცნობიერებენ სახელმწიფო ენის შესწავლის მნიშვნელობას, თუმცა აღნიშნავენ, რომ სახელმწიფო პროგრამები, რომლებიც ქართული ენის შესწავლას ისახავს მიზნად, არაეფექტურია. იკვეთება რამდენიმე ფაქტორი, რაც რესპონდენტთა აზრით, ხელს უშლის სახელმწიფო ენის შესწავლის ეფექტურობას:

1. საკომუნიკაციო სივრცე. ორივე რეგიონი კომპაქტურად არის დასახლებული ეთნიკური უმცირესობებით. რესპონდენტები ახალქალაქიდან აღნიშნავენ, რომ ეთნიკურად ქართველებმა და ბერძნებმაც, რომლებიც რეგიონში ცხოვრობენ, კარგად იციან სომხური ენა;

2. სახელმწიფო პროგრამების არაეფექტურობა და პროფესიული კადრების ნაკლებობა. ახალქალაქსა და მარნეულში არის როგორც სომხური/აზერბაიჯანული, ისე რუსული და ქართული სკოლები. ქართული ენა ყველა სკოლაში ისწავლება, თუმცა როგორც რესპონდენტები აღნიშნავენ, ამ პროგრამებს მნიშვნელოვანი შედეგი არ მოუტანია. სახელმწიფო პროგრამები – ბილინგვური სწავლება¹ და მოხალისე მასწავლებლების პროგრამა² არაეფექტურია, ვინაიდან ქართულენოვანმა მასწავლებელმა არ იცის აზერბაიჯანული/სომხური ენა და რთულად ხდება კომუნიკაცია მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის;

3. პროგრამების მონიტორინგი. არ ხდება იმ პროგრამების მონიტორინგი, რასაც სახელმწიფო ახორციელებს. შედეგად, სხვადასხვა სკოლებში პროგრამების ეფექტიანობა მნიშვნელოვნად განსხვავდება.

რესპონდენტთა შეფასებით, ყველაზე ეფექტურია სახელმწიფო პროგრამა „1+4“.³ მისი ინიცირების შემდეგ, ახალგაზრდები სასწავლებლად ძირითადად თბილისში მიდიან და შემცირდა ტენდენცია, როცა თურქეთში, აზერბაიჯანსა და სომხეთში მიდიოდნენ.

„ადრე ვეხმარებოდით სტუდენტებს სომხეთში სასწავლებლად წასვლაში. მათგან 99% უკან არ ბრუნდებოდა. ის, ვინც ბრუნდებოდა, სახელმწიფო ენის არცოდნის გამო, სამსახურს მაინც აქ ვერ ნახულობდა. ისეთი განწყობა აქვთ, რომ უცხოები არიან საქართველოში. რაც „1+4“ პროგრამა დაიწყო, თბილისში ვუშვებთ სტუდენტებს. ეს უკვე შანსია,“ – ამბობს სასულიერო პირი ახალქალაქიდან.

რესპონდენტები სახელმწიფო ენის არცოდნას ინტეგრაციის ერთ-ერთ, თუმცა არა უმთავრეს შემაფერხებელ ფაქტორად ასახელებენ. ყველაზე მნიშვნელოვან შემაფერხებელ ფაქტორად არაინფორმირებულობა, მათ შორის საკუთარი უფლებებისა და მოვალეობების არცოდნა სახელდება.

„საჭიროა კონსტიტუცია, კოდექსები, კანონები გადაითარგმნოს ეთნიკური უმცირესობებისთვის გასაგებ ენაზე. კონსტიტუციის მიხედვით, გვაქვს უფლება მივიღოთ ინფორმაცია ჩვენთვის გასაგებ ენაზე. ჩვენ ამ ქვეყანაში ვცხოვრობთ და უნდა ვიცოდეთ ჩვენი უფლებები და მოვალეობები. როცა ენა არ ვიცით და ვერ ვიღებთ ინფორმაციას, იქმნება პრობლემები. არ ვიცით უფლება-მოვალეობები, ვის რა მოვთხოვოთ და სად მივმართოთ,“ – აცხადებს მარნეულში არსებული ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

¹ პროექტი გულისხმობს სკოლებში გარკვეული საგნების გაკვეთილების ორ (აზერბაიჯანულ-სომხურ და ქართულ) ენაზე ჩატარებას.

² „ქართული ენა მომავალი წარმატებისთვის“ 2011 წლიდან ხორციელდება. პროექტი გულისხმობს სამცხე-ჯავახეთის, ქვემო ქართლისა და კახეთის არაქართულენოვან სკოლებში ქართულენოვანი პედაგოგების წარგზავნას.

³ პროგრამა „1+4“ საქართველოში 2010 წლიდან ხორციელდება. აბიტურიენტები, რომლებმაც არ იციან ქართული ენა, მშობლიურ ენაზე უნივერსიტეტში მისაღები გამოცდების ჩაბარების შემდეგ, 1 წლის განმავლობაში ქართული ენის მოსამზადებელ კურსს გადიან. აღნიშნული კურსის წარმატებით დამთავრების შემდეგ, აგრძელებენ სწავლას ქართულ ენაზე.

კულტურა

აზერბაიჯანული კულტურა

აზერბაიჯანული კულტურა და ტრადიციები ოჯახებში შენარჩუნებულია. თუმცა რთულია იმის თქმა, რომ რეგიონის საჯარო სივრცეში აქტიურად მიმდინარეობს ღონისძიებები კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისთვის. რეგიონში რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაცია მუშაობს ამ მიმართულებით. აქტივობები, რაც კულტურის შენარჩუნების მიზნით ხორციელდება, მოიცავს შემდეგს: ტრადიციული ცეკვების შესწავლა, გაზეთების გამოშვება აზერბაიჯანულ ენაზე, ხალიჩის ქსოვის შემსწავლელი კურსები, ფოლკლორული ჯგუფები და სხვა. ძირითადი კულტურული პროექტები ხორციელდება აზერბაიჯანისა და აზერბაიჯანული კომპანია „სოკარის“ და საერთაშორისო დონორების მხარდაჭერით.

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ კულტურის სფეროში არის პრობლემები. მაგალითად, არ არის ბიბლიოთეკები.¹ შესაბამისად, ახალგაზრდებს არ აქვთ საშუალება წერილობითი წყაროებიდან გაიგონ და შეისწავლონ აზერბაიჯანული კულტურა, ლიტერატურა და ისტორია. კულტურის შენარჩუნება ზეპირ გადმოცემებს ეფუძნება.

„კულტურა, როგორც წესი, ნიგნებით გადაიცემა. ჩვენ არ გვაქვს ბიბლიოთეკა. ეს პრობლემაა და კულტურასაც ურტყამს. შეიძლება ითქვას, კულტურა ხალხში გადაიცემა ზეპირი სახით, დანერგილი სახით არ გადაეცემა,“ – აცხადებს მარნეულში არსებული არასამთავრობო ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.

ნაციონალური კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებას რესპონდენტები ენის შენარჩუნებასა და განათლებას უკავშირებენ. „კულტურის შენარჩუნება დამოკიდებულია ენის ცოდნაზე. თუ ენა შეინარჩუნე, უფრო მეტად ნარჩუნდება კულტურა, ტრადიციები. ვფიქრობ, შემდეგაც ასე ვიცხოვრებთ, შევინარჩუნებთ ჩვენს კულტურას. და კიდევ ერთხელ... თუ განათლების პრობლემა გადაიჭრება, ეს პრობლემა არ იქნება,“ – აცხადებს „აზერბაიჯანელთა კულტურის ცენტრის“ თანამშრომელი.

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ სახელმწიფოს, როგორც ცენტრალური ხელისუფლების, ისე ადგილობრივი თვითმართველობის როლი აზერბაიჯანული კულტურის შენარჩუნებაში მინიმალურია. სახელმწიფოს ჩართულობა მხოლოდ სხვადასხვა დღესასწაულზე, მაგალითად, ნოვრუზ ბაირამზე ხელისუფლების წარმომადგენლების დასწრებით შემოიფარგლება. ხელისუფლების მხრიდან ინიციატივისა და კულტურული აქტივობების ნაკლებობას რესპონდენტები ქვეყნის ფინანსური პრობლემებით ხსნიან. ასევე აღნიშნავენ, რომ ხელისუფლების მხრიდან არავითარი შეფერხება ან ზეწოლა არ არის.

„ხელისუფლება ხელს არ გვიშლის. განავითარე შენი კულტურა, არავინ გიშლის ხელს. არ არის რაიმე ზეწოლა. ახალგაზრდები ინარჩუნებენ კულტურას და მიდის წინ. ასევე, ხდება ინტეგრაცია ქართულ საზოგადოებასთან, მაგრამ ნელა, წყნარად. არ არის საჭირო აჩქარება, ზეწოლა. ნელა უნდა ხდებოდეს ეს პროცესი,“ – ამბობს ერთ-ერთი პოლიტიკური პარტიის ადგილობრივი შტაბის წევრი.

სომხური კულტურა

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ სამცხე-ჯავახეთის ახალგაზრდები დაინტერესებული არიან სომხური კულტურის შენარჩუნებით; ბავშვები დადიან სხვადასხვა წრეებზე ცეკვისა და ლიტერატურის შესასწავლად, მონაწილეობას იღებენ სომეხთა გენოციდის² ხსოვნის დღისადმი მიძღვნილ მსვლელობებში და სხვა. იკვთება ორი ასპექტი, რასაც რესპონდენტები ხაზს უსვამენ და ინვესტ მათ უკმაყოფილებას:

¹ მარნეულში არსებული ბიბლიოთეკა, რესპონდენტთა თქმით, არცთუ ისე დიდი ხნის წინ დაიხურა და ახალი ბიბლიოთეკა, მიუხედავად დაპირებისა, არ აშენებულა.

² იგულისხმება 1915-1918 წლებში ოსმალეთის იმპერიის მიერ განხორციელებული დღევანდელი თურქეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები სომეხი მოსახლეობის დევნა და დახოცვა. საქართველოს ხელისუფლება ამ მოვლენებს არ აღიარებს გენოციდად. კვლევაში გამოყენებულია ის ტერმინოლოგია, რომელსაც იყენებენ რესპონდენტები.

1. სკოლებში შეამცირეს სომხური ენის სწავლების საათები და ჩაანაცვლეს ქართული ენის გაკვეთილებით. ქართულის შესწავლის სანინაალმდეგო რესპონდენტებს არაფერი აქვთ, თუმცა უარყოფითად აღიქმება, რომ ეს სომხური ენისთვის განკუთვნილი საათების ხარჯზე ხდება. აღნიშნავენ, რომ შედეგად ბავშვებმა არც ქართული ენა იციან კარგად და არც – სომხური;

2. სომხურ სკოლებში არ ისწავლება სომხეთის ისტორია. საქართველოს განათლების სამინისტრო ამ საგნის სწავლების ნებას არ აძლევს სომხურ სკოლებს.

„სახელმწიფომ უნდა გაითვალისწინოს ჩვენი სურვილი. ყველა სომეხმა უნდა იცოდეს მისი ხალხის ისტორია. მით უმეტეს, ჩვენ ვსწავლობთ საქართველოს ისტორიას. ერთი მეორეს ხელს არ უშლის,“ – ამბობს ერთ-ერთი პოლიტიკური პარტიის ადგილობრივი ოფისის წარმომადგენელი. სომხეთის ისტორიის სწავლების საჭიროებას რესპონდენტები ხსნიან იმ ფაქტითაც, რომ სომხეთში უნივერსიტეტის მისაღებ გამოცდებზე სომხეთის ისტორია სავალდებულო საგანია. ამიტომ როდესაც აბიტურიენტები სომხეთში მიდიან სასწავლებლად, ისინი მოუმზადებლები არიან აღნიშნულ საგანში.

რელიგია

ქვემო ქართლი

რელიგია საკმაოდ დიდ ადგილს იკავებს რეგიონის ახალგაზრდების ცხოვრებაში და დაინტერესება რელიგიის მიმართ ადგილობრივ ახალგაზრდებში იზრდება. მარნეულში არის ისლამური, შიიტური რელიგიური სკოლები, სადაც ისწავლება ყურანი, შარიათი, რელიგიის ისტორია და სხვა. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ ადგილობრივი რელიგიური სკოლები საკმაოდ პოპულარულია. მაგალითად, ერთ-ერთ რელიგიურ სკოლაში „აჰლი ბეით“, სკოლის ხელმძღვანელის თქმით, დღეისათვის სწავლობს და კურსებს ესწრება 200 მოსწავლე მარნეულიდან, ხოლო მთლიანად ქვემო ქართლის რეგიონიდან – 600 მოსწავლე. როგორც სკოლის ხელმძღვანელი აცხადებს, რელიგიით განსაკუთრებით დაინტერესებული არიან ახალგაზრდები, მეჩეთში ძირითადად ახალგაზრდები დადიან და სკოლის კურსების მსმენელების დიდი ნაწილი ახალგაზრდებია. გარდა ამისა, ახალგაზრდები მიდიან ირანში სასწავლებლად და ესწრებიან სხვადასხვა რელიგიურ კურსებს. აღნიშნული პროგრამები ფინანსდება ირანის მიერ; „როგორც წესი, ამ კურსების დასრულების შემდეგ ახალგაზრდები ქვეყანაში ბრუნდებიან,“ – აღნიშნავს რელიგიური სკოლის ხელმძღვანელი.

რესპონდენტები პოზიტიურად აფასებენ ახალგაზრდების რელიგიით დაინტერესებას. აღნიშნავენ, რომ მას პოზიტიური გავლენა აქვს ახალგაზრდებზე.

„როცა რელიგია არ იყო, უფრო ცუდი სიტუაცია იყო. ახალგაზრდები სვამდნენ, იყო ბანდიტიზმი, ნარკომანია. როცა რელიგია დაბრუნდა, ეს ყველაფერი წავიდა. ისლამი კრძალავს საკუთარ ჯანმრთელობას მიაყენო ზიანი. ამიტომ რელიგიას დადებითი გავლენა აქვს,“ – აცხადებს ერთი-ერთი ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ამ საკითხთან მიმართებაში არსებობს სხვა მოსაზრებაც. მაგალითად, ერთ-ერთი სკოლის პედაგოგი ამბობს, ბავშვების ნაწილი „ზედმეტად რელიგიურებიც“ კი არიან და ამ ასაკში არ არის საჭირო რელიგიით ამ დოზით დაინტერესება.

სამცხე-ჯავახეთი

ახალქალაქსა და ნინოწმინდაში არის სომხური სამოციქულო ეკლესიები, სადაც რელიგიურ დღესასწაულებსა და გენოციდის შედეგად დაღუპულთა ხსოვნისთვის მიძღვნილ ცერემონიებს, როგორც წესი, ბევრი ხალხი ესწრება. სხვაგვარი სიტუაციაა სოფლებში. ზამთარში მღვდლებს უჭირთ სოფლებში მისვლა ცუდი გზების გამო. ზაფხულში კი მოსახლეობის უმეტესობა ან საზღვარგარეთ არის სამუშაოდ გასული ან სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობაში არის ჩართული და, რესპონდენტების თქმით, უჭირთ დროის გამონახვა ეკლესიაში მისასვლელად.

ადგილობრივი ეკლესია სოციალურ საქმიანობაშიც არის ჩართული.

„ჩვენ ზაფხულში ვანყობთ საზაფხულო ბანაკს, სადაც მონაწილეობს 200-250 ბავშვი. მათი მშობლები ამ დროს მუშაობენ. ესენი არიან ძირითადად გაჭირვებული ოჯახების ბავშვები. და რა უნდა აკეთონ მთელი დღე ქუჩაში, როცა საქმე არ აქვთ? ამიტომ ეს ბავშვები მთელი დღე ჩვენთან არიან და სალამოს მიდიან სახლში. 40 დღე გრძელდება ეს ბანაკი. ასე ვენმარებით სახელმწიფოს. გარდა ამისა, გავხსენით ჯგუფი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვებისთვის – რეაბილიტაციის ცენტრი. ბევრი მალავს ამ ბავშვებს. ჩვენ ტაქსებით მოგვყავს ისინი აქ. მშობლებს რცხვენიან მათთან ერთად გარეთ გასვლა. უკვე მესამე წელია მათთან ვმუშაობთ“, – აღნიშნავს ადგილობრივი რელიგიური მოღვაწე.

ნაწილი II: საქართველოს საგარეო პოლიტიკა: დამოკიდებულება ევროკავშირის, ნატოსა და რუსეთის მიმართ

ქვემო ქართლი

რუსეთი

რეგიონში რუსეთის მიმართ დამოკიდებულება არაერთგვაროვანია. ერთი მხრივ, რუსეთი განიხილება ოკუპანტ ქვეყნად და საფრთხედ ქვეყნის სუვერენიტეტისთვის. მეორე მხრივ, რესპონდენტები ხაზს უსვამენ რუსეთის ბაზრის მნიშვნელობას რეგიონის ეკონომიკური განვითარებისთვის. რუსეთთან დიალოგის აუცილებლობა, პირველ რიგში, სწორედ ეკონომიკური ფაქტორით არის გამოწვეული და, როგორც რესპონდენტები აღნიშნავენ, ძირითადად, სოფლის მეურნეობით დაკავებული მოსახლეობა არის დაინტერესებული.

„მეზობელთან მტრობა არც ერთ სახელმწიფოს არ აწყობს. იზოლირებას იწვევს და, პირველ რიგში კი, ეკონომიკას ავნებს. უნდა გქონდეს ურთიერთობა, მაგრამ არა სახელმწიფოებრიობის ხარჯზე. თანასწორი ურთიერთობა უნდა გქონდეს,“ – აცხადებს ადგილობრივი ბიზნესმენთა კავშირის წევრი.

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ რუსეთის ბაზრის მნიშვნელობის გარდა, რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზება მნიშვნელოვანია ქვეყნის უსაფრთხოებისათვის. შესაბამისად, კონფლიქტისა და ომის თავიდან ასაცილებლად ხელისუფლება უნდა ეცადოს რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზებას.

„რუსეთი არ უნდა გავალიზიანოთ – ყველაფერი შეიძლება მოხდეს, საიდან ვიცით რა მოხდება. 2008 წელს ომი იყო. რუსეთი შემოვიდა, ვერავინ ვერ გააჩერა იგი. საიდან ვიცით, რომ ახლა არ შემოვა?“ – აცხადებს ერთ-ერთი პოლიტიკური პარტიის ადგილობრივი ოფისის წარმომადგენელი.

გამოკითხული რესპონდენტები ხელისუფლების მიერ რუსეთთან ურთიერთობების აღდგენის მცდელობას დადებითად აფასებენ. თუმცა, ეს პროცესი არ არის შეფასებული როგორც წარმატებული. წარმატების მაჩვენებლები, რესპონდენტების თქმით, იქნებოდა: 1. რუსეთის მიერ სავიზო რეჟიმის გაუქმება, რაც თავისთავად რუსულ ბაზარზე გასვლის შესაძლებლობას უკავშირდება და 2. ადმინისტრაციული საზღვრის მიმდებარე ტერიტორიაზე ვითარების გაუმჯობესება. რესპონდენტების თქმით, მოსახლეობას ჰქონდა მოლოდინი, რომ ნორმალიზაციის პროცესის შედეგად რუსეთი გააუქმებდა სავიზო რეჟიმს. გარდა ამისა, პროცესის წარმატების შემთხვევაში, უნდა შეწყვეტილიყო ე.წ. საზღვრის გადმონევა საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე და ადამიანების გატაცება, – ამბობენ რესპონდენტები.

რესპონდენტების ნაწილი თვლის, რომ შესაძლოა ევროპასთან ინტეგრაცია გარკვეული რისკების მატარებელი იყოს ქვეყნის უსაფრთხოებისთვის. ეს განწყობა აიხსნება 2008 წლის აგვისტოს ომითა და უკრაინაში განვითარებული მოვლენებით. რესპონდენტები არ გამორიცხავენ საქართველოში „უკრაინის სცენარის“ განვითარების ალბათობას და ძირითად აქცენტს სამცხე-ჯავახეთის რეგიონზე აკეთებენ, როგორც პოტენციურ საფრთხეზე. ამას შემდეგი ფაქტორებით ხსნიან:

1. ისტორიული გამოცდილება – 1918-21 წლებში საქართველოსა და სომხეთს შორის იყო ომი, მაშინ როცა საქართველოსა და აზერბაიჯანს ერთმანეთში არასდროს უომიათ;

2. დღეს სომხეთი არის პრორუსული სახელმწიფო, განსხვავებით აზერბაიჯანისგან, რომელიც ახერხებს დამოუკიდებელი პოლიტიკის გატარებას;

3. საქართველოსა და აზერბაიჯანს საერთო პრობლემა აქვთ. ეს არის ტერიტორიული კონფლიქტები. ისევე როგორც აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის შემთხვევაში, ყარაბაღის კონფლიქტში სომხების ძირითად დასაყრდენს და მხარდამჭერს რუსები წარმოადგენენ.

უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზაციის პროცესს, რესპონდენტების შეფასებით, რეგიონზე არანაირი გავლენა არ მოუხდენია. მოსახლეობის მოლოდინები აღნიშნული პროცესის მიმართ შემცირდა, ვინაიდან რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზაციის პროცესს მყისიერი შედეგი, მაგალითად ვიზების გაუქმება, არ მოყოლია. მიუხედავად ამისა, რესპონდენტები თანხმდებიან, რომ აუცილებელია დიალოგის პროცესის გაგრძელება, ვინაიდან ქვეყნის უსაფრთხოება და რეგიონის ეკონომიკური განვითარება დიდწილად ამ პროცესის წარმატებაზეა დამოკიდებული.

ევროკავშირი და ნატო

საქართველოს საგარეო პოლიტიკა ქვემო ქართლში დისკუსიისა და აქტიური მსჯელობის საგანი არ არის. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ რეგიონში ევროკავშირისა და ნატოს შესახებ ინფორმაცია მწირია და მოსახლეობამ ძალიან ცოტა იცის ამ ორგანიზაციების კონკრეტული პროგრამებისა და ინიციატივების შესახებ. საქართველოს ევროატლანტიკური არჩევანი რესპონდენტების მიერ ერთმნიშვნელოვნად სწორ გადაწყვეტილებად ფასდება. თუმცა, ამავე დროს, გამოკითხულთა უმრავლესობაში შეინიშნება სკეპტიკური განწყობა საქართველოს ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში განევრიანების პერსპექტივისადმი. სკეპტიკურად განწყობილი რესპონდენტები საკუთარი პოზიციის ასახსნელად ორ მიზეზს ასახელებენ:

1. რუსეთის ფაქტორი და საქართველოში არსებული ტერიტორიული პრობლემები. საქართველო არ გახდება დასავლეთის რუსეთთან დაპირისპირების საგანი;

2. მოსახლეობის მზადყოფნა ევროპაში ინტეგრაციისთვის, როგორც მენტალურად, ისე ცხოვრების დონით. ევროპა ასოცირდება სტანდარტებთან და ცხოვრების მაღალ დონესთან, რაც ჯერჯერობით, საქართველოსთვის შორეული პერსპექტივაა.

სკეპტიციზმს უკრაინაში ზრდის ბოლო დროს განვითარებული მოვლენები, სადაც დასავლეთი არაეფექტური აღმოჩნდა, შეეჩერებინა უკრაინაში მიმდინარე კონფლიქტი.

„გაერო, ევროკავშირი და ნატოც მარტო სიტყვებით შემოიფარგლება. რეალურად ვერაფერს ვერ ვხედავთ. სუპერსახელმწიფოები ერთმანეთში დაობენ და პატარა სახელმწიფოები ზარალდებიან. ყოველ სახელმწიფოს აქვს თავისი ინტერესი. რაც უკრაინაში ხდება დღეს, რუსეთი უკვე ყველაფერს აკონტროლებს. უკრაინა დაზარალდება. ის, რაც იყო 2008 წელს ისევ საქართველო დაზარალდა“, – ამბობს ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.

მიუხედავად სკეპტიციზმისა, რესპონდენტები თანხმდებიან, რომ თუ მოხდება ნატოსა და ევროკავშირში საქართველოს ინტეგრაცია, ეს ქვეყნისთვის ერთმნიშვნელოვნად დადებითი იქნება. ნატო და ევროკავშირი, რუსეთისგან მომდინარე საფრთხის ფონზე, ქვეყნის უსაფრთხოების დაცვის გარანტიაა. „არ მჯერა რომ მალე შევალთ ნატოში, მაგრამ თუ ვიქნებით ნატოს წევრი, ეს უკვე უსაფრთხოების გარანტიაა,“ – აღნიშნავს ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი. მეორე მნიშვნელოვანი შედეგი, რაც რესპონდენტების აზრით, ევროკავშირთან ინტეგრაცია რეგიონს და ზოგადად ქვეყანას მოუტანს, არის სოფლის მეურნეობის განვითარება, ვინაიდან ევროპულ ქვეყნებში ამ დარგის განვითარების კარგი პრაქტიკა არსებობს. თუმცა აუცილებელია მოხდეს ინფორმაციის გავრცელება, რომ მოსახლეობამ შეძლოს იმ პრივილეგიებით სარგებლობა, რასაც ქვეყანას ევროკავშირთან დაახლოებას სთავაზობს. ინფორმაციის გავრცელებაზე კი პასუხისმგებელი ხელისუფლება, პირველ რიგში კი, ადგილობრივი თვითმართველობაა, რომელიც, რესპონდენტთა თქმით, ამ მიმართულებით არცთუ ისე ეფექტურად მუშაობს.

„როცა ინფორმაცია იქნება პირობების შესახებ, პროდუქციის ხარისხის, კრიტერიუმების შესა-

ხებ, მაშინ იქნება ეფექტური. ვისაც არ ექნება ინფორმაცია, იმისთვის არაფერი შეიცვლება,“ – აღნიშნავს ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ევროპასთან დაახლოება რესპონდენტთა აზრით, ასევე ხელს შეუწყობს განათლების დონის ამაღლებასა და უკეთესი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებას, ცხოვრების სტანდარტების გაუმჯობესებას, ქვეყანაში დემოკრატიის, სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების განმტკიცებას.

„რაც შეეხება ევროპას, დადებითი ის არის, რომ ჩვენ მივიღებთ კარგ განათლებას, ჩვენი ბავშვების მსოფლმხედველობა უკეთესი იქნება თუ ევროპაში შევალთ“; „კი ვცდილობთ იქ წასვლას, მაგრამ არ ვართ მზად. რა არის ევროინტეგრაცია. ევროკავშირი ეს არის სტანდარტები. ყველა ურთიერთობაში, მაგრამ მოსახლეობა არ არის მზად.“

აღნიშნული ციტატები კარგად ასახავს გამოკითხული რესპონდენტების დამოკიდებულებას ევროკავშირისადმი და განწყობას საქართველოს ევროკავშირში განეწვევების პერსპექტივისადმი.

აღსანიშნავია, რომ ევროპის შესახებ ქართული საზოგადოების ნაწილში გავრცელებული ნეგატიური სტერეოტიპები, რესპონდენტთა თქმით, ქვემო ქართლში ნაკლებად შეინიშნება და მხოლოდ მცირე ჯგუფებში გვხვდება. აღნიშნული ნეგატიური სტერეოტიპები ძირითადად ევროპაში ცხოვრების თავისუფალ წესსა და ერთსქესიანთა ქორწინებას უკავშირდება. თავად გამოკითხული რესპონდენტების უმრავლესობა ევროპას ეროვნული იდენტობისთვის, კულტურისა და რელიგიისთვის საფრთხედ არ განიხილავს. იკვეთება ოთხი ძირითადი ფაქტორი, რითაც რესპონდენტები ამ დამოკიდებულებას ხსნიან:

1. საკუთარი ისტორიული გამოცდილება. საქართველოში ეთნიკური აზერბაიჯანელები საუკუნეების განმავლობაში ცხოვრობენ, მიუხედავად ამისა, მათ შეინარჩუნეს ენა, კულტურა და რელიგია. შესაბამისად, შემდგომი ინტეგრაციული პროექტი არ აღიქმება საფრთხედ კულტურისა და იდენტობისთვის;

2. თურქეთის მაგალითი. თურქეთი, რომელიც აზერბაიჯანელი მოსახლეობისთვის ეთნიკურად ახლოს მდგომ ქვეყანას წარმოადგენს, რესპონდენტთა თქმით, ევროპული სახელმწიფოა. იგი არის ნატოს წევრი და მიისწრაფვის ევროკავშირისკენ. ამავე დროს, ქვეყანამ შეინარჩუნა თავისი კულტურა და მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკა;

3. ეთნიკურად თურქული მოსახლეობა გერმანიაში, რომლებიც ინარჩუნებენ თავიანთ იდენტობასა და კულტურას;

4. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რეგიონის მოსახლეობის უმრავლესობას, განსაკუთრებით სოფლებში, არ გააჩნია ინფორმაცია ევროკავშირის შესახებ. შესაბამისად, არ მიმდინარეობს დისკუსია ევროკავშირის შესახებ არც დადებით, არც უარყოფით კონტექსტში.

ევროპის შესახებ ნეგატიური წარმოდგენების გავრცელებას რესპონდენტები პროვოკაციად და „მესამე ძალის“, კერძოდ რუსეთის, მიზანმიმართულ ქმედებად აფასებენ. მეორე მიზეზი, რაც ხელს უწყობს ევროპის შესახებ ნეგატიური წარმოდგენების შექმნას ზოგადად განათლების პრობლემაა.

„რომ უყურო ევროპაში როგორი ბიბლიოთეკებია... ადამიანს, რომელსაც დაბალი ცოდნა აქვს ამას ვერ დაინახავს. მის გონებაში ეს არ დარჩება, ეს განათლების პრობლემაა და ის არ ეძებს ცოდნას, მეცნიერებას, არამედ თვალში მხოლოდ ხვდება ნეგატიური,“ – აცხადებს მარნეულის ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის ხელმძღვანელი.

ნატოს, როგორც ქვეყნის უსაფრთხოების გარანტს, რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა განიხილავს. თუმცა არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებაა ნატოს ბაზების ქვეყანაში განთავსებასთან დაკავშირებით, რადგან რესპონდენტთა ნაწილი თვლის, რომ ბაზების ქვეყანაში განთავსება გარკვეულ რისკებს უკავშირდება.

„ნატო გვიცავს, მაგრამ ნატოს ბაზები რომ იყოს, უფრო საშიშია. რუსები, რამე რომ იყოს, აქ გვესვრიან. ბაზების გარეშე რომ ვიყოთ წევრი, უკეთესია. თურქეთი ახლოსაა და იქ არის ბაზა. ის ნებისმიერ დროს დაგვეხმარება, მოძმე სახელმწიფოა. საქართველო პატარაა, სადაც არ უნდა ისროლონ დიდი ზარალი იქნება და რესურსები არ გვაქვს, რომ მერე ავაშენოთ,“ – ამბობს ერთ-ერთი პოლიტიკური პარტიის წევრი.

რუსეთი

სამცხე-ჯავახეთში რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზაციის პროცესით დაინტერესება მაღალია. გამოკითხული რესპონდენტები ხელისუფლების რუსეთთან ურთიერთობების დალაგების მცდელობას დადებითად აფასებენ შემდეგი ფაქტორების გამო:

1. რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზაციით დაინტერესება სამუშაო ადგილებს უკავშირდება. მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი მიდის რუსეთში სამუშაოდ, ძირითადად სამშენებლო ფირმებში. ესენი სეზონური სამუშაოებია – მიდიან მაისში და ბრუნდებიან ოქტომბერში. როგორც რესპონდენტები აღნიშნავენ, რუსეთში წასვლა ყოველ წელს სულ უფრო საშიში ხდება და ეს დაკავშირებულია რუსული ნაციონალიზმის ზრდასა და ეთნიკური კავკასიელების მიმართ აგრესიასთან. მაგრამ, ვინაიდან სხვა გამოსავალს ვერ ხედავენ და რეგიონში დასაქმების მხრივ ძალიან ცუდი სიტუაციაა, შრომითი მიგრაცია რუსეთში სტაბილურად მაღალია. „სამწუხაროდ, საქართველო არ არის ეკონომიკურად იმდენად განვითარებული, რომ ხალხი არ გავიდეს საზღვარგარეთ სამუშაოდ,“ აღნიშნავს ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი;

2. რუსეთი არის მეზობელი სახელმწიფო. ქვეყნისთვის კი მნიშვნელოვანია ყველა მეზობელთან კარგი ურთიერთობა ჰქონდეს;

3. ტერიტორიული პრობლემების მოგვარებისთვის საჭიროა რუსეთთან დიალოგი. „რუსეთთან დიალოგი უნდა დაიწყოს წინა პირობების გარეშე. მხოლოდ ასე შეიძლება ტერიტორიული პრობლემების მოგვარება. თუ თავიდანვე დავსვამთ ოკუპირებული ტერიტორიების საკითხს, რა ურთიერთობების დალაგებაზე იქნება საუბარი? საქართველო ისე უნდა განვითარდეს, რომ ამ ტერიტორიებს თვითონ უნდოდეთ ჩვენთან დაბრუნება“, – აღნიშნავს პოლიტიკური პარტიის ადგილობრივი ოფისის წარმომადგენელი.

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზაციის პროცესის შედეგია ის, რომ ახლა ხალხს რუსეთში წასვლა და შემდეგ, სამშობლოში დაბრუნება უფრო თავისუფლად შეუძლია, ვიდრე ადრე.

„ჩვენი რეგიონი ყოველთვის ახლოს იყო რუსეთთან, ბევრი გადის სამუშაოდ. წინა ხელისუფლების დროს იყო შეზღუდვა და ვინც მიდიოდა, უკან აღარ ბრუნდებოდა. ახლა უფრო ადვილია, ხალხი მიდის რუსეთში და ფულსაც აგზავნიან ოჯახებში. თვითონ ეს ადამიანიც ბრუნდება,“ – აღნიშნავს საკრებულოს წევრი.

რესპონდენტების აზრით, საქართველოსთვის ერთნაირად მნიშვნელოვანია როგორც ევროპასთან ინტეგრაცია, ისე რუსეთთან ურთიერთობების დალაგება. ევროპული ფასეულობები – კანონის უზენაესობა, ადამიანის უფლებები და დემოკრატია, უფრო მისაღებია ქვეყნისთვის და ისინი საქართველოში უნდა დამკვიდრდეს – თვლიან რესპონდენტები. თუმცა სოციალური მდგომარეობა სხვაგვარია და მოსახლეობა სამუშაოდ ირჩევს რუსეთს. მაგალითად, ერთ-ერთი რესპონდენტი, არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი, ამბობს:

„2009 წელს ჩავატარე კვლევა რუსეთიდან ჯავახეთში საბანკო გადმორიცხვების შესახებ. მხოლოდ ერთი თვის განმავლობაში „ტაო პროვატ ბანკში“ რუსეთიდან 2 მილიონი დოლარი გადმოირიცხა. მაგრამ ეს სეზონური სამუშაოა.“¹

რესპონდენტები ერთხმად უარყოფენ თბილისში ბოლო პერიოდში გავრცელებულ ხმებს საქართველოს ეთნიკური უმცირესობებისთვის რუსული პასპორტების დარიგების შესახებ. მოსაზრება რეგიონში შესაძლო სეპარატიზმის თაობაზე მათ აღშფოთებას და წყენას იწვევს. „როდის იყო რუსეთი თავის პასპორტებს ასე არიგებდა, ეს ძალიან რთული პროცედურაა. ვიზის აღებაც ძალიან რთულია. შესაძლოა ვინმე სოფლის მცხოვრებს, ვინც დადის რუსეთში სამუშაოდ, სურს რუსული პასპორტი ჰქონდეს, მაგრამ ამას მხოლოდ სოციალური ხასიათი აქვს და არანაირი პოლიტიკური ქვეტექსტი,“ – ამბობს ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენელი.

¹ ეს არის რესპონდენტის ინფორმაცია და მკვლევრების მიერ ვერ მოხერხდა ამ ინფორმაციის სანდოობის გადამოწმება.

რესპონდენტები გამორიცხავენ ყირიმის სცენარის საქართველოში განმეორების შესაძლებლობას და აღნიშნავენ, რომ რეგიონის მოსახლეობა, სეპარატისტული განწყობების ქონის შემთხვევაში გამოიყენებდა ახალქალაქში 2007 წლამდე რუსული ბაზების არსებობას ან 2008 წლის ომს და შეეცდებოდა სიტუაციის არევას. გარდა ამისა, აღნიშნავენ, რომ იმ შემთხვევაში, თუ ჯავახეთი სომხეთს შეუერთდება, ეს გამოიწვევს გზების ჩაკეტვას და სომხეთი აბსოლუტურ ბლოკადაში მოექცევა. რეგიონში ნებისმიერი არეულობა მხოლოდ მესამე ძალის პროვოცირებული შეიძლება იყოს. თუმცა ამის ალბათობაც მცირეა, ვინაიდან საქართველოში უკვე არის ორი ტერიტორიული კონფლიქტი და კიდევ ერთი ტერიტორიული კონფლიქტის პროვოცირება რუსეთის მხრიდან ნაკლებსავარაუდოა, – მიიჩნევენ რესპონდენტები.

„მე ყოველთვის ვამბობ. 2008 წელს იყო ომი. ვინმეს რომ სურვილი ჰქონოდა, გამოეყენებინა ეს მომენტი, გამოიყენებდა. მაგრამ ჩვენ ეს არ გვინდა. პირიქით, აქ სიმშვიდე იყო და ქართულ ეკლესიასთან ერთად ჩვენს დევნილებს ვეხმარებოდით,“ – ამბობს ადგილობრივი სასულიერო პირი.

რაც შეეხება კულტურულ სიახლოვეს, რესპონდენტები თვლიან, რომ ევროპული კულტურა უფრო „განვითარებულია“ და საქართველომ ბევრი რამ უნდა აიღოს მისგან. მაგრამ რუსული კულტურა უფრო ნაცნობი და ახლოს მდგომია. ამას რუსეთთან ორსაუკუნოვანი თანაცხოვრება, რუსული ენა და რუსეთში ნათესაური კავშირები განაპირობებენ.

„რამდენი წელია რუსეთთან ვცხოვრობთ, სხვა ფაქტიურად არ ვიცით. არ ვიცი რომელი ჯობია, რუსული თუ ევროპული. დღეს, რუსული კულტურა უფრო ახლოსაა, იმიტომ რომ მასთან დაკავშირებული ვართ,“ – ამბობს ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ასევე იყო მოსაზრება, რომ ასიმილაციის შანსი რუსეთთან თანაცხოვრებით მეტია, ვიდრე ევროპასთან ინტეგრაციით. რუსეთს ასიმილაციის უფრო მეტი მექანიზმი გააჩნია, რაც უპირველეს ყოვლისა, სომხური ენის დავიწყებას უკავშირდება და ამას ისტორიული ფაქტებიც, საბჭოთა კავშირში ცხოვრების გამოცდილებაც ადასტურებს, – ამბობს რესპონდენტი.

ევროკავშირი

ევროკავშირის შესახებ რეგიონის მოსახლეობას, მათ შორის, გამოკითხულ რესპონდენტებს, ძალიან მწირი ინფორმაცია აქვთ. ინფორმაციის ნაკლებობას რესპონდენტები ყოველთვის ხაზს უსვამენ, როცა საუბარი ეხება ევროკავშირთან ინტეგრაციის კონკრეტულ სარგებელს რეგიონისთვის. ძირითადი ასოციაციები ევროკავშირის შესახებ შემდეგია: ევროკავშირი არის ცივილიზაცია, განათლება, ადამიანის უფლებების დაცვა, კანონის უზენაესობა და ცხოვრების მაღალი დონე, თავისუფლება. აქედან გამომდინარე, ევროკავშირთან დაახლოება, ქვეყნისთვის სასარგებლოა, თუმცა კონკრეტულად რას მოუტანს ქვეყანას, ბუნდოვანია. „შესაძლოა იყოს დადებითი და ამას ვიგრძნობთ, თუმცა ევროკავშირში არის საბერძნეთი და ვხედავთ, რა მდგომარეობაშიც არის,“ – აღნიშნავენ არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ საქართველოს ევროკავშირში განევრიანება ხელს შეუწყობს ახალი სამუშაო ადგილების გაჩენას. შესაძლოა რეგიონში ჩაიდოს ინვესტიციები და გაიხსნას ახალი ფაბრიკები და ქარხნები. საზღვრების გახსნის შემთხვევაში, რეგიონის მოსახლეობა ისევე შეძლებს ევროპაში წასვლას, როგორც დღეს რუსეთში დადიან. გარდა ამისა, ევროინტეგრაციას შესაძლოა მოყვეს ტურიზმის განვითარება.

რესპონდენტები ხაზგასმით აღნიშნავენ იმ ფაქტს, რომ ეთნიკური უმცირესობების უფლებები დაცულია ევროპაში.

„საქართველოს გზა არის ევროპაში, იმიტომ რომ მრავალეროვანი საქართველო სხვაგვარად ვერ გადარჩება. თუ ევროკავშირში იქნება, უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხი დარეგულირდება. ჩვენ დიდი ხანია ვითხოვთ ფედერაციულ მოწყობას, პრინციპში, დე-იურედ არის კიდევ ფედერაცია, მაგრამ არანაირ სომხეთთან შეერთებაზე საუბარი არ იქნება,“ – ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

რესპონდენტთა ნაწილში შეინიშნება სკეპტიციზმი ევროკავშირში განწევრიანების პერსპექტივასთან დაკავშირებით. რესპონდენტები თვლიან, რომ ევროკავშირში შესასვლელად საჭიროა ქვეყანა კარგად მოემზადოს, გაგრძელდეს და დასრულდეს ის დემოკრატიული რეფორმები, რაც დაწყებულია. ნაწილი აღნიშნავს, რომ განწევრიანების შემთხვევაშიც, რთული იქნება ევროპაში წასვლა, ვინაიდან მოსახლეობამ არ იცის ენა და არ ჰყავთ ნათესავები ევროპაში. მოსახლეობაში ევროკავშირის მიმართ ნდობის ხარისხმა იკლო უკრაინაში განვითარებული მოვლენების შედეგად.

„ეთვლი, რომ ევროკავშირის რეიტინგი დაეცა და ეს უკრაინის მოვლენებს უკავშირდება. მოსახლეობა ამბობს: 20 წელია საბჭოთა კავშირის გარეშე ვცხოვრობთ და რა მოგვცა ევროკავშირმა ინსტიტუციონალური განვითარების გარდა? ამბობენ, ჯობია ისევ იქ ვიყოთ, სადაც სამუშაოა. ევროკავშირის ეკონომიკური სარგებლის შესახებ ჩვენ არ ვიცით. ხალხი ამას ვერ გრძნობს,“ – არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ნატოსგან განსხვავებით, რომელიც ქვეყნისთვის და განსაკუთრებით რეგიონისთვის, საფრთხედ აღიქმება (დანვრილებით იხ. ქვევით), ევროკავშირი ამ საფრთხეების მატარებელი არ არის, ვინაიდან ევროინტეგრაცია არ გულისხმობს ქვეყანაში სამხედრო ბაზების განთავსებას. ევროკავშირი არც ეროვნული კულტურისა და იდენტობისთვის აღიქმება საფრთხედ. ამას რესპონდენტები რამდენიმე არგუმენტით ხსნიან:

1. კავკასიური მენტალიტეტი მტკიცედ არის გამჯდარი მოსახლეობაში, ამიტომ ის რაც მიუღებელია, მაგალითად, ოჯახის სიმტკიცის შელახვა, ერთსქესიანთა ქორწინება, საქართველოში არ დამკვიდრდება;

2. სომხური დიასპორა ევროპასა და ამერიკაში ინარჩუნებს თავის კულტურას, ენას და ტრადიციებს;

3. ევროკავშირი ბევრ ქვეყანას აერთიანებს და ყველამ შეინარჩუნა თავისი იდენტობა.

რესპონდენტები მიიჩნევენ, რომ საქართველოს არჩევანი არ უნდა იყოს ცალმხრივი და ქვეყანამ ორივე მიმართულებით უნდა იმუშაოს, უნდა ეცადოს, როგორც რუსეთთან, ისე ევროკავშირთან კარგი ურთიერთობების შენარჩუნებას და არ უნდა მოექცეს დიდი ქვეყნების გავლენის ქვეშ. „ორივესგან უნდა ავიღოთ კარგი. რა თქმა უნდა, ორასწლიანმა თანაცხოვრებამ თავისი მოიტანა და დაგვაახლოვა რუსეთთან, ერთ ფილმებზე გავიზარდეთ... მაგრამ ევროპასთანაც ახლოს უნდა ვიყოთ. მათ დიდი კულტურა აქვთ,“ – ამბობს არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ნატო / თურქეთი

საქართველოს ნატოსკენ მისწრაფებას რესპონდენტები ერთმნიშვნელოვნად უარყოფითად აფასებენ და ჩრდილოატლანტიკურ ალიანსში განწევრიანების პერსპექტივას შიშით უყურებენ. ამის ძირითადი მიზეზი თურქეთია, რომელიც არის ორგანიზაციის წევრი. თუ საქართველო იქნება ნატოს წევრი, ამას შესაძლოა თურქეთის სამხედრო ძალების საქართველოში განთავსება მოჰყვეს, – ფიქრობენ რესპონდენტები და აღნიშნავენ, რომ თურქეთის მხრიდან ეთნიკურად სომხებზე თავდასხმის შემთხვევაში მათ ვერავინ დაიცავთ. თურქეთის მიერ სომხების გენოციდის აღიარებისა და ბოდიშის მოხდის გარეშე, რესპონდენტებს რთულად წარმოუდგენიათ თურქეთთან რაიმე ტიპის თანამშრომლობა. ამ შიშს ამყარებს ასევე კესაბში (სირია) ბოლო დროს განვითარებული მოვლენები.¹

„მე ვერ ვხედავ დღეს რუსეთთან დაკავშირებულ რისკებს, მაგრამ როცა ჩვენ შევალთ ნატოში, გვეშინია, რომ აქ თურქული ჯარები იქნებიან“; „თუ ვიქნებით ნატოში, ეს ნიშნავს რომ მე დამიცავს იმათი შვილიშვილები, ვინც კლავდა ჩემს წინაპრებს. ჩემთვის ეს მიუღებელია,“ – აღნიშნავენ რესპონდენტები.

რესპონდენტებში შეინიშნება სკეპტიციზმი ნატოს მიმართ, რაც განპირობებულია 2008 წლის აგვისტოს ომის დროს, რესპონდენტთა აზრით, ნატოს უმოქმედობით. „ნატო, როგორც სამხედრო

¹ 2012 წლის 21 მარტს, სირიის სომხურ ქალაქს – კესაბს ისლამისტები დაესხნენ. ერევნის მტკიცებით, შეტევა თურქეთის დახმარებით განხორციელდა.

ბლოკი არ გვჭირდება. სად იყვნენ 2008 წელს? ეს ორგანიზაცია არ არის უსაფრთხოების გარანტი,“ – აღნიშნავს ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

რესპონდენტები თურქეთს არა მხოლოდ ეთნიკურად სომეხი მოსახლეობისთვის, არამედ მთლიანად საქართველოსთვის საფრთხედ აღიქვამენ. ამას ისტორიული გამოცდილებით ხსნიან და აჭარაში პოტენციურ საფრთხეზე მიუთითებენ. ის ფაქტი, რომ დღეს თურქეთი და აზერბაიჯანი საქართველოს სტრატეგიული პარტნიორებია, ხელისუფლებას რუსეთთან წინააღმდეგობის მხარდაჭერისთვის სჭირდება, – თვლიან რესპონდენტები და ქვეყნისთვის უკეთეს ალტერნატივად სამხედრო ნეიტრალიტეტს მიიჩნევენ. ნეიტრალიტეტის და დამოუკიდებლობის მაგალითებად იყო ნახსენები შვეიცარია და აზერბაიჯანი.

„სამხედრო ალიანსები ყოველთვის რისკის მატარებელია. ჩვენ არ გვყავს პრინციპული მტრები, უმჯობესია არც რუსული ბაზა იყოს და არც ნატოსი. როგორც შვეიცარია, ნეიტრალურები უნდა ვიყოთ,“ – აცხადებს პოლიტიკური პარტიის ადგილობრივი ოფისის წარმომადგენელი.

თურქეთის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულების კიდევ ერთი განმარტებელი ფაქტორი უკავშირდება ბაქო-ახალქალაქი-ყარსის რკინიგზის მშენებლობას. რესპონდენტების აზრით, ეს არის პოლიტიკური პროექტი და არანაირი ეკონომიკური სარგებელი ამ პროექტს საქართველოს ეკონომიკისთვის არ მოაქვს. რეგიონში ასეთი მსხვილი პროექტის დაწყებას არ მოჰყვლია დამატებით სამუშაო ადგილების შექმნა ადგილობრივი მოსახლეობისთვის. ეს ფაქტორი, რეგიონში არსებული მწვავე უმუშევრობის ფონზე, რესპონდენტების განსაკუთრებული აღშფოთების საგანს წარმოადგენს.

„ეს არის პოლიტიკურად ანგაჟირებული პროექტი. ეს არც საქართველოს, არც სომხეთსა და აზერბაიჯანს ეკონომიკურ სარგებელს არ მოუტანს... და ამ მშენებლობაზე, სადაც 6 ათასზე მეტი სამუშაო ადგილია, არც ერთი ადგილობრივი, მით უმეტეს, სომეხი არ არის დასაქმებული,“ – ამბობს ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

რესპონდენტების აზრით, თურქულ კომპანიას, რომელიც რკინიგზას აშენებს, არ სურს ან არ აქვს უფლება, დაასაქმოს ეთნიკურად სომეხები. იმ ერთეულ შემთხვევებშიც, როცა რკინიგზის მშენებლობაში დასაქმებულია რეგიონში მცხოვრები ეთნიკურად სომეხი, მას არ უფორმებენ კონტრაქტს. ასევე აღნიშნავენ, რომ მშენებლობაზე არც ეთნიკური ქართველები არიან დასაქმებული. საქართველოს ხელისუფლება კი ამ ყველაფერზე თვალებს ხუჭავს, – ამბობს რესპონდენტი. აღსანიშნავია, რომ ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენელი დასაქმების პრობლემას კადრების არარსებობით ხსნის.

„უნდა იყო სპეციალისტი, სამსახურში რომ აგიყვანონ. თუ ახლა კარგ სპეციალისტებს არ მოვაშადადებთ, როცა სადგური გაიხსნება, ვერც მაშინ დასაქმდება ადგილობრივი მოსახლეობა, ანუ რეგიონში არის კადრების პრობლემა,“ – აცხადებს გამგეობის თანამშრომელი.

ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში პრობლემების ძირითადი ნაწილი სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათისაა. ქვეყანაში უმუშევრობის ფონზე მაღალია შრომითი მიგრაცია რეგიონებიდან. ეს ტენდენცია განსაკუთრებით სამცხე-ჯავახეთში იგრძნობა. ვინაიდან რეგიონები ეთნიკური უმცირესობებით არის დასახლებული, მათთვის დამახასიათებელია სპეციფიკური პრობლემები, როგორებიცაა: ინფორმაციის ნაკლებობა ქვეყანაში მიმდინარე პროცესების შესახებ და სახელმწიფო ენის არცოდნა. სახელმწიფო პროგრამებს, რაც ეთნიკური უმცირესობებისთვის სახელმწიფო ენის შესწავლას ისახავს მიზნად, მცირე ეფექტი აქვთ და ძირითადად რაიონულ ცენტრებში იგრძნობა. სოფლებში კი ვითარება დიდად არ შეცვლილა. ინფორმირებულობის გაზრდის კუთხით როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების პოლიტიკა არაეფექტურია. ხელისუფლების მხრიდან კონკრეტული ღონისძიებები და აქტივობები ამ მიმართულებით მცირეა და რეგიონის მოსახლეობის ინფორმირებულობის ამაღლებაზე ძირითადად არასამთავრობო ორგანიზაციები მუშაობენ.

რაც შეეხება საქართველოს საგარეო პოლიტიკის მიმართ დამოკიდებულებას, ინფორმაციის ნაკლებობის პრობლემა აქაც აშკარაა. რესპონდენტები საგარეო პოლიტიკაზე საუბრისას ხაზს უსვამენ, რომ რეგიონის მოსახლეობისთვის (ზოგ შემთხვევაში მათთვისაც) ბევრი არაფერია ცნობილი ევროკავშირისა და ნატოს შესახებ და ამ მხრივ მოსახლეობაში სრული ინფორმაციული ვაკუუმი. ზოგადად, საქართველოს ევროკავშირში ინტეგრაციის მისწრაფება დადებითად ფასდება და იგი ქვეყნის დემოკრატიული განვითარებისა და თავისუფლების გარანტიად განიხილება. თუმცა, მეორე მხრივ, შეინიშნება სკეპტიციზმი განევრიანების პერსპექტივასთან დაკავშირებით. რესპონდენტები თვლიან, რომ ქვეყანა განვითარების დონით არ არის მზად ევროკავშირში გასაწევრიანებლად. გარდა ამისა, რუსეთის ფაქტორი მნიშვნელოვანი დაბრკოლებაა ევროინტეგრაციის გზაზე.

ნიშანდობლივია, რომ გამოკითხული რესპონდენტების უმრავლესობა ევროპას არ აღიქვამს საფრთხედ ეროვნული იდენტობისთვის, კულტურისა და რელიგიისთვის. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ ეს განწყობები ადგილობრივი მოსახლეობის ძალიან მცირე ჯგუფებში შეინიშნება. თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ ქვემო ქართლისა და სამცხე-ჯავახეთის, განსაკუთრებით სოფლებში მცხოვრებ მოსახლეობას ევროკავშირის შესახებ ძალიან მცირე ინფორმაცია აქვს. შესაბამისად, ევროინტეგრაცია არ არის ადგილობრივ მოსახლეობაში დისკუსიის საგანი. ამიტომ მნიშვნელოვანია სწორი საინფორმაციო კამპანიის დაგეგმვა და წარმოება, რათა არ მოხდეს დამახინჯებული და არასწორი ინფორმაციის გავრცელება ევროკავშირის შესახებ.

გამოკითხული რესპონდენტები სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში განსხვავებულად აღიქვამენ ქვეყნის წინაშე არსებულ საფრთხეებს. განსხვავებული დამოკიდებულებები აქვთ მარნეულსა და ახალქალაქში გამოკითხულ რესპონდენტებს ნატოს მიმართ. რესპონდენტები მარნეულიდან, ევროკავშირსა და ნატოს ერთ კონტექსტში განიხილავენ და აღნიშნულ ორგანიზაციებს ქვეყნის უსაფრთხოების გარანტიად მიიჩნევენ. მაშინ როცა, ახალქალაქში გამოკითხული რესპონდენტები ცალსახად უარყოფითად აფასებენ საქართველოს ნატოში განწევრიანების პერსპექტივას და თვლიან, რომ ეს ქვეყნისთვის სახიფათოა. აღნიშნული შიში უკავშირდება თურქეთის ფაქტორს. საქართველოს ნატოში განწევრიანებისა და თურქეთის ბაზების საქართველოში შესაძლო განთავსება (რესპონდენტები თვლიან, რომ ნატოში ინტეგრაციას თურქული ბაზების საქართველოში განთავსება მოყვება) ეთნიკურად სომეხი მოსახლეობისთვის საფრთხედ აღიქმება.

რუსეთისა და მისი პოლიტიკის შესახებ მოსახლეობის ინფორმირებულობა გაცილებით მაღალია. ქვემო ქართლში გამოკითხული მოსახლეობისთვის რუსეთი, უპირველეს ყოვლისა, აღიქმება საფრთხედ ქვეყნის სუვერენიტეტისა და თავისუფლებისათვის. რესპონდენტები სამცხე-ჯავახ-

ეთიდან ქვეყნისთვის მთავარ საგარეო გამოწვევად თურქეთს მიიჩნევენ და აჭარაში პოტენციურ საფრთხეზე მიუთითებენ. რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზების მცდელობა ცალსახად დადებითად ფასდება რუსული ბაზრისა და რუსეთზე ეკონომიკური დამოკიდებულებიდან გამომდინარე. გარდა ამისა, რუსეთი არის ძლიერი მეზობელი სახელმწიფო და ამის შეცვლა შეუძლებელია; აუცილებელია ყველა მეზობელთან კარგი ურთიერთობის შენარჩუნება, – აღნიშნავენ რესპონდენტები ორივე რეგიონიდან. ამიტომ, მულტი-ვექტორული საგარეო პოლიტიკა, ერთი მხრივ, ევროინტეგრაცია, მეორე მხრივ კი, რუსეთთან ურთიერთობების ნორმალიზება, ქვეყნისთვის ოპტიმალურ მიდგომად მიიჩნევა.

დანართი: გამოკითხული რესკონდენტები

ქვემო ქართლი

1. შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატი, კახეთისა და ქვემო ქართლის რეგიონი;
2. სახალხო დამცველის ოფისის წარმომადგენლობა ქვემო ქართლში;
3. საქართველოს აზერბაიჯანელთა კონგრესი;
4. მარნეულის დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრი;
5. რელიგიური სკოლა – „აჰლი-ბეით“;
6. არასამთავრობო ორგანიზაცია „მარნეულის ახალგაზრდული ცენტრი“;
7. არასამთავრობო ორგანიზაცია „მტრედი“;
8. აზერბაიჯანული ჟურნალი „აპა“;
9. პარტიის „ჩვენი საქართველო – თავისუფალი დემოკრატები“ მარნეულის ოფისი;
10. მარნეულის მუნიციპალიტეტის საკრებულო;
11. მე-3 საჯარო სკოლის მასწავლებელი;
12. პარტიის „დემოკრატიული მოძრაობა – ერთიანი საქართველო“ მარნეულის ოფისი;
13. პარტიის „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ მარნეულის ოფისი;
14. კამუსლოს ტერიტორიული ერთეულის პროფკავშირები;
15. არასამთავრობო ორგანიზაცია „აზერბაიჯანელთა კულტურის ცენტრი“.

სამცხე-ჯავახეთი

1. არასამთავრობო ორგანიზაცია „ახალქალაქის ბიზნეს ცენტრი“;
2. პარტიის „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“ ახალქალაქის ოფისი;
3. არასამთავრობო ორგანიზაცია „კანონიერება და სამართლიანობა“;
4. ტელეკომპანია ATB12;
5. ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტის საკრებულო;
6. ახალქალაქის გამგეობა;
7. არასამთავრობო ორგანიზაცია „ჯანსაღი საზოგადოება ჯავახეთში“;
8. ნინოწმინდის რადიო „ნორ“;
9. კოალიცია „ქართული ოცნება“ ახალქალაქის ოფისი;
10. არასამთავრობო ორგანიზაცია „სამცხე-ჯავახეთის ქალები მშვიდობიანი საქართველოსთვის“;
11. არასამთავრობო ორგანიზაცია „ახალქალაქის ახალგაზრდული ცენტრი“;
12. ადგილობრივი ფერმერი;
13. არასამთავრობო ორგანიზაცია „სამოქალაქო განვითარების ასოციაცია – მომავლის კორპუსი“;
14. სომეხთა სამოციქულო მართლმადიდებელი წმინდა ეკლესიის საქართველოს ეპარქია;
15. სამცხე-ჯავახეთის სომხური არასამთავრობო ორგანიზაციების კავშირი.

**ANA DVALI
EDITA BADASYAN**

**PROBLEMS OF KVEMO KARTLI AND SAMTSKHE-
JAVAKHETI AND FOREIGN POLICY PREFERENCES
OF THE LOCAL POPULATIONS**

Research Report

Editors: LEVAN KAKHISHVILI
TATO KHUNDADZE

**The content of this publication do not necessarily reflect the opinion of the British government.
The content of the publication reflect the authors' personal opinions.**

FOREWORD

With a view to the existing conflict situation between Georgia and Russia since 2011, “The Centre for Cultural Relations – Caucasian House” began to actively work towards peace-building between the Georgian and Russian societies. This process unites several components, including the young Georgian and Russian analysts’ research, working visits to Georgia and the Russian Federation, meetings with representatives of both countries government agencies and experts, a common webpage and more.

In 2013, in the research framework, policy documents were prepared, articles were written and a joint analytical bulletin was created. (Materials can be found at: www.regional-dialogue.com).

This paper discusses the basic problems of the regions populated by ethnic minorities, and the attitudes of the local population towards Georgia’s foreign policy. The research was conducted in two cities, Marneuli and Akhalkalaki. Interviewed respondents are representatives of local non-governmental organizations, the business sector, the media, religious institutions, political parties and local government. The study revealed the main factors that affect the formation of the foreign policy priorities of the respondents.

The publication was created in the framework of the project “Georgian-Russian Dialogue for Peace and Cooperation”, which is implemented with the financial support of “Conflict Pool” of the British Foreign and Commonwealth Office.

CONTENTS

Introduction.....	25
Part I: Main Problems in Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti. Attitudes towards Language, Culture and Religion.....	26
The Problem of Awareness and Knowledge of the State Language.....	26
Culture.....	27
Azerbaijani Culture.....	27
Armenian Culture.....	28
Religion.....	28
Kvemo Kartli.....	28
Samtskhe-Javakheti.....	28
Part II: the Foreign Policy of Georgia: Attitudes towards the European Union, NATO and Russia.....	29
Kvemo Kartli.....	29
Russia.....	29
The European Union and NATO.....	29
Samtskhe-Javakheti.....	31
Russia.....	31
The European Union.....	32
NATO/Turkey.....	32
Conclusion.....	34
Appendix: Respondents.....	35
Kvemo Kartli.....	35
Samtskhe-Javakheti.....	35

INTRODUCTION

The provinces of Georgia, Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti are inhabited by the biggest ethnic minorities in the country – Azeris and Armenians. In Kvemo Kartli, Azeris make up 45.14 per cent of the region; In Samtskhe-Javakheti Armenians make up 54.6 per cent¹ of the local population. These regions are not fully integrated into the political, economic and social space of Georgia. Community alienation and lack of information (both from capital to regions and vice versa) generate questions about the local population's attitudes towards political-economic and socio-cultural issues. In parallel with the intensification of Georgia's European integration process, expectations that Russia would try to interfere have emerged in Georgian, as well as in foreign expert circles. Some experts believe that one of the levers that Russia might use in order to delay the process of European integration, is the regions inhabited by ethnic minorities.

This paper aims to identify and determine current processes and tendencies in Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti, how the foreign policy of Georgia is perceived by the local populations and what affects the formation of foreign policy priorities of the population of these regions.

The research was conducted in two cities: Marneuli (Kvemo Kartli), where the ethnic Azeri population composes of approximately 83.1 per cent of the local population, and in Akhalkalaki (Samtskhe-Javakheti), where the ethnic Armenian population composes of 93.33 per cent of the local population.² The study is qualitative in nature. In the process of the study, consultation meetings were held with experts in minority issues, as well as in-depth interviews with representatives of local non-governmental organizations and government officials, religious leaders, the media, local offices of political parties, and the business sector. A total of thirty in-depth interviews were conducted. Due to limited resources, the study was not carried out in rural areas. The authors believe that in order to get the full picture, it is necessary to continue this research and survey the population living in rural areas.

The first part of the paper discusses the problems existing in the regions as well as the attitudes towards minority culture and religion. It is assumed that these problems and attitudes affect the formation of the foreign policy priorities of the population. The second part discusses the attitudes of the local population towards the foreign policy of the country, in particular, their stance towards Russia, the EU and NATO.

---

¹ Ethnic groups of Georgia: Census, ECMI Caucasus, 2002, <http://www.ecmicaucasus.org/upload/stats/Census%202002.pdf>

² Ethnic groups of Georgia: Census, ECMI Caucasus, 2002, <http://www.ecmicaucasus.org/upload/stats/Census%202002.pdf>

PART I: MAIN PROBLEMS IN KVEMO KARTLI AND SAMTSKHE-JAVAKHETI. ATTITUDES TOWARDS LANGUAGE, CULTURE AND RELIGION

THE PROBLEM OF AWARENESS AND KNOWLEDGE OF THE STATE LANGUAGE

There are a lot of problems in Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti, as well as in other regions of Georgia. The main problems, existing in these regions are of a socio-economic character and are largely similar to the problems which are generally characteristic of Georgia. These problems are unemployment, lack of access to health care, childcare and education, land distribution, irrigation and drinking water problems and more. Due to the specifics of the region, two additional problems were emphasized by the overwhelming majority of respondents. These include: lack of information about the processes in the country and a complete or partial lack of knowledge of the state language. These two problems are interrelated, and in turn, create ground for low levels of social integration and civic passivity. Due to the Georgian language problems, the majority of the population in Kvemo Kartli receives information from Azerbaijani and Turkish channels, and in Samtskhe-Javakheti – from Russian and Armenian TV channels. There is a local TV channel – “Marneuli TV” in Marneuli, which broadcasts in two languages – Azeri and Georgian, but the TV has a frequency problem and is not available in the villages of the region. Two local television channels broadcast in Samtskhe-Javakheti, “Parvana” in Ninotsminda and “ATV12” in Akhalkalaki. Due to scarce resources, local TV channels are mainly covering current events in the regions, with less coverage of nationwide news.

“It’s been a month since we started a 10-minute news program “Moambe” in the Armenian language, but it is too little for being aware of everything. There is an informational vacuum. A few years ago, we used to broadcast the whole of “Moambe” in Armenian. This project should be continued, but so far there is no hope. There is no financing.” – Representative of ATB12.

Azerbaijani and Armenian language newspapers – “Gurjistan” and “Vrastan” respectively – are published with public funding, although the newspapers are printed in Tbilisi and can reach the regions late. The only local Armenian newspaper in Samtskhe-Javakheti – “Southern Gate”, was closed on February 1, 2014 due to lack of financial resources. The newspaper also had a trilingual (Georgian – Russian – Armenian) online version. Consequently, the entire population of Georgia had the opportunity to receive information about the region from this source.

In these regions it is mainly non-governmental organizations who are working on the dissemination of information, and both the central and local government’s role is quite limited. However, it should be noted that the population is curious to obtain information from representatives of the central government, or from organizations in Tbilisi. In the Centre for Civic Engagement in Marneuli, discussions on various relevant topics are often held. As one local employee mentions, interest is focused on those events when a speaker is invited from Tbilisi.

“If the speaker is from Tbilisi, then people will come. It does not matter what the theme is... a lot of people are always present when someone visits from Tbilisi. Otherwise, it’s hard to attract people” – The local Civic Engagement Centre employee says.

This situation leads to a mutual information vacuum. Neither does the population of Samtskhe-Javakheti and Kvemo Kartli region have relevant information about the processes taking place in other parts of Georgia, nor does the vast majority of the population of Georgia know about the situation in these regions. Samtskhe-Javakheti region respondents associate the rumors, spread in Tbilisi about the delivery of Russian passports to the population of the region, to this lack of information. “In Javakheti we learn from Tbilisi about current events here, because somebody is sitting there and inventing rumors”; “They are sitting in Tbilisi and speaking about us, but no one has been here” – declare two of the respondents.

The main reason for the problems of Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti regional population awareness is the lack of knowledge of the State language. Despite many programs initiated by the government, Georgian language skills, especially in rural areas, remains a problem. The respondents realize the importance of State language learning, and point out that programs that are aimed at the study of the Georgian language are ineffective. Respondents emphasise on several factors that, to their point of view, are hindering the effectiveness of the state language learning:

1. Communications space – both regions are densely populated by ethnic minorities. Respondents from Akhalkalaki note that ethnic Georgians, as well as Greeks, who live in the region, know well the Armenian language;

2. Inefficiency of state programs and the lack of professional staff. There are Armenian / Azeri, as well as Russian and Georgian schools in Akhalkalaki and Marneuli. Georgian language is taught in all schools; however, as respondents point out these programs have not yielded significant results. State Programs – Bilingual teaching¹ and the volunteer teachers program² are ineffective, since Georgian-language teachers do not know the Azeri / Armenian language, making communication between student and teacher difficult;

3. Monitoring programs – those programs which are implemented by the state are not monitored. As a result, the effectiveness of programs in different schools greatly differs.

¹ The project involves holding lessons in certain subjects in schools in two languages (Azeri / Armenian and Georgian).

² “Georgian Language for Future Success” has been implemented since 2011. The project involves sending Georgian teachers to Samtskhe-Javakheti, Kvemo Kartli and Kakheti regions non-Georgian schools.

According to the respondents, the most effective government program is the 1 +4 program¹. After the initiation of this program, young people mostly go to Tbilisi for studies and a tendency to go for studies to Turkey, Azerbaijan and Armenia decreased.

“We used to help students going to study in Armenia. 99% of them were not coming back. Those who were coming back still could not find jobs here because of the lack of knowledge of the state language. They have a feeling as if they are strangers in Georgia. Since the 1+4 program began, we are sending students to Tbilisi. This is already a chance” – Says a cleric from Akhalkalaki.

Lack of state language knowledge is named by respondents as one, but not as the main hindering factors for integration. Lack of awareness, including a lack of knowledge of their rights and responsibilities are specified as one of the most important obstacles.

“We need the constitution, codes, and laws to be translated into a comprehensible language, which is clear for ethnic minorities. According to the Constitution, we have the right to get information in a comprehensible language. We live in this country and we need to know our rights and responsibilities. When you do not know the language and are not getting information, problems emerge. We do not know rights and responsibilities, what to ask and where to turn to.” – Says the representative of a Marneuli NGO.

CULTURE

Azerbaijani Culture

Azerbaijani culture and traditions are intact in families. However, it is difficult to say that active measures are being taken in the public space of the region for the preservation of cultural heritage. Several non-governmental organizations are working in this direction. Activities, which are carried out in order to maintain culture include the following: the study of traditional dance, newspaper editions in the Azeri language, carpet weaving courses, folk groups and others. Major cultural projects are implemented with the support of Azerbaijan, the Azerbaijani company “SOCAR” and international donors.

Respondents point out that the cultural sector is in trouble. For example, there are no libraries.² Consequently, young people do not have the opportunity to learn from written sources and explore Azeri culture, literature and history. Maintaining culture is based on oral tradition.

“Culture is usually transmitted by books. We do not have a library. This is a problem, which hits culture as well. We can say that culture is transmitted orally among the people; it is not transmitted in a written form.” – Says the head of the organization.

Respondents are associating the national cultural heritage preservation to the preservation of language and education. “Maintenance of culture depends on the knowledge of the language. If language is retained, culture and traditions are more deeply entrenched. I think we will continue to live this way, maintaining our culture. And once again ... if the education problem is solved, it will not be a problem.” – Says an employee of Marneuli “Cultural Centre of Azerbaijanis”.

Respondents point out that the government’s role, both the central government and local government, in maintaining Azerbaijani culture is minimal. State involvement is limited which becomes apparent by attending various festivals, for instance, the attendance of a government representative on Novruz Bairam. Respondents consider that the Government’s lack of initiative and cultural activities can be explained by the country’s financial problems. They also note that there isn’t any interruption or pressure from the government.

“The government does not prevent us. If we develop our culture, no one disturbs us. There is no pressure. Young people keep their culture progressing. Also, the integration process into Georgian society is going on, but slowly, quietly. There is no need to hurry, no pressure. This process must be done slowly.” – Says a member of the Marneuli political party headquarter.

---

¹ The program “1 +4” has been implemented in Georgia since 2010. Applicants who do not know Georgian language, after passing the entrance exams to University in their native language, take a one year preparatory courses in the Georgian language. After successful completion of the course, students continue their education in the Georgian language.

² Respondents note that library in Marneuli was closed recently.

Armenian Culture

Young people in Samtskhe-Javakheti are interested in preserving Armenian culture: children go to different dance and literature study circles, participating in marches dedicated to the Armenian Genocide¹ Remembrance Day, with torches in their hands, etc. There are two aspects outstanding that are underlined by respondents, causing stress and dissatisfaction among them:

1. Schools have cut back the hours of teaching the Armenian language and replaced them with Georgian language classes. Respondents have nothing against studying Georgian language, but what is negatively understood is that this happens at the expense of those hours, which belong to Armenian language studying. They note that as a result children will know well neither Georgian, nor Armenian;

2. History of Armenia is not taught in Armenian schools. The Ministry of Education of Georgia is not allowing Armenian schools to teach this subject. "The government should take into account our desire. All Armenians should know the history of their people. Especially, since we learn the history of Georgia. One does not preclude the other." – says one of the political party's local office representatives. The respondents explain the need for the teaching of Armenian history also with the fact that in Armenia the history of Armenia is a compulsory subject at university entrance exams. So when applicants go to study in Armenia, they are unprepared for this subject.

RELIGION

Kvemo Kartli

Religion is very much a part of life for young people in region and interest in religion among local young adults is increasing. There are Islamic, Shiite religious schools in Marneuli, where Koran, Sheriat, history of religion and more is taught. Respondents point out that the local religious schools are quite popular. For example, in one of the religious schools – "Ahli Beit", the head of the school points out that 200 pupils are currently studying and attending courses from Marneuli and 600 pupils from the Kvemo Kartli region as a whole. As the school principal states young people in particular are interested in religion, mostly young people go to the mosque and in large part young people are the auditors of the courses. In addition, young people go to study in Iran and attend various religious courses. Programs mentioned are funded by Iran; In general, after finishing these courses young people return to the country – noted the school director.

Respondents positively assess young people's interest in religion. They note that taking an interest in religion is a positive trend, which has a positive impact on young people.

"When there was no religion, there was rather a bad situation. Young people used to drink; there was robbery and drug abuse. When religion comes back, it's all gone. Islam forbids doing mischief to one's health. That's why religion has a positive impact." – Says the representative of one of the local NGOs.

In this regard there are other considerations as well. For example – one of the school teachers says that part of the children are even "too religious" and at this age they do not need this much interest in religion.

Samtskhe-Javakheti

There are Armenian Apostolic Churches in Akhalkalaki and Ninotsminda and as a rule a lot of people are attending religious celebrations and ceremonies dedicated to the memory of the victims of the genocide. The situation is different in other villages. In winter, due to poor roads priests find it difficult to go to the villages. In summer, the majority of the population is abroad looking for jobs, or are involved in agricultural activities and find it hard to make time to go to church.

The local church is also involved in social activities.

"We organize summer camps, 200-250 children are involved in these. Their parents work at this time. These are mostly children of poor families. And what can they do all day on the street, when they are without engagement in a job? Nothing good at this time should be expected. So these kids are with us all day and in the evening they go home. This camp lasts for 40 days. So we help the state. In addition, we have opened a group for children with disabilities – Rehabilitation Centre. Many hide these children. We get them here in a cab. Parents are ashamed to go out with them. It's been three years since we have worked with them," – the local religious figure notes.

---

¹ Persecution and slaughter of the Armenian population living in the territory of present-day Turkey by the Ottoman Empire in the years 1915-1918. The Georgian government does not recognize these events as genocide. The terminology used in the study corresponds to the terminology used by the respondents.

PART II: THE FOREIGN POLICY OF GEORGIA: ATTITUDES TOWARDS THE EUROPEAN UNION, NATO AND RUSSIA

KVEMO KARTLI

Russia

Attitudes towards Russia are ambiguous in the region. On the one hand, Russia is considered as an occupant country and a threat to the country's sovereignty. On the other hand, respondents stress the importance of the Russian market for the region's economic development. First and foremost, the need for dialogue with Russia is due to economic factors, and, as respondents point out, it is mainly areas of the population engaged in agricultural activities are concerned.

"There is no state which wants enmity with its neighbors. It causes isolation and hurts the economy in the first place. You have to have a relationship, but not at the expense of statehood. You need to have an equal relationship." – Says a member of the local business association.

Respondents emphasize that besides the importance of the Russian market, it is important to normalize relations with Russia for the country's security. Consequently, in order to avoid conflict and war, the government should try to normalize relations with Russia.

"We should not irritate Russia – anything can happen, how do we know what will happen. In 2008, there was a war. Russia came in, no one could stop it. How do we know that it won't move in now?" – Says one of the political party's local office representatives.

Respondents positively assess the government's efforts to repair relations with Russia. However, this process is not yet appraised as successful. As respondents note, a successful outcome could be if Russia cancelled the visa regime, which, in turn is linked to the opportunity of entering the Russian market and the improvement of the situation along the border. According to respondents, the population had an expectation that due to the normalization process Russia would abolish visa requirements. Besides, in case of success, the so-called boundary moving into Georgian controlled territory and kidnapping should have been stopped. – Say the respondents.

Some respondents believe that European integration might be a risk to national security. This attitude can be explained by the 2008 August war and developments in Ukraine. The respondents do not rule out the possibility of the "Ukrainian scenario" developing in Georgia and are focusing on the Samtskhe-Javakheti region, as the main potential threat for the occurrence of such a scenario. This is explained by the following factors:

1. Historical experience – in 1918-21 there was a war between Armenia and Georgia, while Georgia and Azerbaijan have never been at war;
2. Armenia today is a pro-Russian state, in contrast to Azerbaijan, which implements an independent foreign policy;
3. Georgia and Azerbaijan have a common problem. This is territorial conflicts. As in the case of Abkhazia and South Ossetia, in the Nagorno-Karabakh conflict, Armenians support comes from Russia.

According to the respondents' estimation, during the last two years, the process of normalization of relations with Russia has not influenced the region. The expectations of the population from this process have reduced, since the process of normalization of relations with Russia has not brought instant results, such as the abolition of visas. Nevertheless, the respondents agree that it is necessary to continue the process of dialogue, as the country's security and the region's economic development largely depends on the success of this process.

The European Union and NATO

The foreign policy of Georgia is not the subject of active discussion in the Kvemo Kartli region. Respondents point out that information on the EU and NATO is scarce in the region, and the population knows very little about specific programs and initiatives of these organizations. Georgia's Euro-Atlantic choice is clearly rated by respondents as the right decision. However, at the same time, the majority of respondents display a skeptical mood towards the prospect of Georgia's Euro-Atlantic integration. Skeptical respondents cite two reasons to explain their position:

1. The Russian factor and Georgia's territorial problems. Georgia will not become the subject of conflict between the West and Russia;
2. Population's readiness for integration into Europe, both mentally, as well as with living standards. Europe is associated with high standards and quality of life, which so far remains a distant prospect for Georgia.

The source of increasing skepticism is the recent developments in Ukraine as well, where the West proved to be ineffective in stopping the current conflict.

"The United Nations, the European Union and NATO are limited to words alone. In fact, we can't see positive results. Superpowers argue with one another and small states suffer. Each state has its own interests. What is

happening today in Ukraine is that Russia is controlling everything. Ukraine will suffer. What happened in 2008, Georgia has suffered from it.“ – Says the head of a local NGO.

Despite the skepticism, the respondents agree that if Georgia’s integration into NATO and the EU happens, this would be unambiguously positive for the country. NATO and the European Union against the threat posed by Russia would act as a solid security guarantee for the country. “I do not believe that we will soon enter into NATO, but if you become a NATO member, it is already a security guarantee.” – Says the representative of a local NGO. The second important result that respondents mention is that EU integration will bring to the region, and the country in general, is the development of agriculture, since there is good practice of development in this field in European countries. However, it is necessary to disseminate information so that residents are able to enjoy the benefits offered by European Union integration. The dissemination of information is the responsibility of the authorities, first and foremost local self-governments, which, according to the respondents, are not working efficiently in this direction.

“When the information will be available on terms, on product quality and criteria, then it will be effective. Nothing will change for those who do not have information.” – mentions the non-governmental organization representative.

In respondents’ opinions, closer relations with Europe will also contribute to raising the standard of education and a better outlook for improving living standards, strengthening democracy, and freedom of speech and expression in the country.

“As for Europe, the positive thing is that we can get a good education, our children’s outlook would be better if we enter Europe”; “We try to go there, but we are not ready. What is European integration? The European Union, first of all is its standards, in all relations. But the population is not ready.”

These quotes perfectly reflect the mood of the respondents towards the EU and their feelings regarding the prospect of Georgia’s EU membership.

It should be noted that, as respondents state, the spread of negative stereotypes about Europe that is present in some parts of Georgian society is less noticeable in Kvemo Kartli and can be found only in small groups. These negative stereotypes are mainly associated with free-living and same-sex marriage rules in Europe. The majority of respondents do not consider Europe as a threat to national identity, culture or religion. Four main factors are identified, which the respondents name as an explanation of this attitude:

1. Own historical experience. Ethnic Azerbaijanis have been living in Georgia for centuries; however, they have managed to maintain their language, culture and religion. Consequently, further integration projects are not perceived as a threat to culture and identity;

2. The Turkish example. Turkey, which is an ethnically close country for the Azeri population, is a European state. It is a member of NATO and strives to join the European Union. At the same time, the country has maintained its own culture and its own distinct peculiarities;

3. The Ethnic Turkish population in Germany, which retain their identity and culture;

4. Respondents note that the majority of the population, especially in rural areas, don’t have information about the European Union. Accordingly, there is not any discussion about the European Union, neither in a positive nor a negative context.

The respondents appraise the spread of the negative perceptions about Europe as a provocation and a deliberate act of a “third force”, particularly of Russia. The second reason, which contributes to the creation of negative perceptions about Europe, is a general problem in education.

“Even with the libraries in Europe ... a person who has a low level of education can’t appreciate it. The knowledge does not stay in their mind, it is a problem of education, and they are not looking for knowledge and science, but only see negatives.” – Says the head of the NGO in Marneuli.

The overwhelming majority of respondents consider NATO as the guarantor of the country’s security. However, there is an ambiguous attitude towards the deployment of NATO bases in the country, because some of the respondents believe that there are some risks associated with the placement of military bases in the country.

“NATO is protecting us, but NATO bases would be more dangerous. Russian scan start shooting here. It’s better to be a member without having bases. Turkey is very close and there are bases there. They can help us at any time, it’s our fraternal country. Georgia is small and anywhere they might shoot would bring a great loss and we do not have the resources to rebuild after.” – says a member of political party.

SAMTSKHE-JAVAKHETI

Russia

In Samtskhe-Javakheti the process of normalization of relations with Russia is an issue of a high interest. Respondents evaluate positively these efforts of the government due to the following factors:

1. Interest in the normalization of relations with Russia is related to the creation of workflow. A significant part of the population goes to work in Russia, mainly in construction firms. It's seasonal work, which means they go in May and come back in October. As the respondents note, going to Russia is becoming every year more and more dangerous, and it is related to the growth of Russian nationalism and aggression towards ethnic Caucasians. However, because they do not see any other way out of a bad situation in the region in terms of employment, labor migration to Russia is steadily increasing. "Unfortunately, Georgia is not economically developed enough so that people do not have to go abroad to work." Says the representative of a local non-governmental organization;

2. Russia is a neighboring state. It is important to have good relations with all the neighboring countries;

3. Solving territorial conflicts requires a dialogue with Russia. "A dialogue with Russia should be started without preconditions. This is the only way to solve the territorial problems. If you initially bring up the issue of the occupied territories, what relationships will be discussed? Georgia should be developed in such a way that these territories want to return to us themselves" – says the representative of a local branch of a political party.

Respondents point out that the result of the process of normalization of relations with Russia is that people now go to Russia and may return more freely than before.

"Our region has always had close relations with Russia; a lot of people go there to work. During the previous government, there were restrictions and those people who were going, did not come back. Now it's easier, people go to Russia and send remittances to their families. These people also return"- Notes a local council member.

According to respondents, European integration and repairing relations with Russia are equally important for Georgia. European values-the rule of law, human rights and democracy are more acceptable for some countries and these values should be adjusted in Georgia– the respondents consider. However, the social situation is different and the population chooses to work in Russia. For example, one of the respondents, a representative of a local NGO, says:

"In 2009, I conducted a study on bank transfers from Russia to Javakheti. \$2 million US dollars were transferred from Russia due to the "Tao Pivat Bank" during only one month. But it's a seasonal job."¹

Respondents were unanimous in rejecting the recent rumors about the distribution of Russian passports among the ethnic minorities of Georgia. Consideration of possible separatism in the region causes anger and resentment from them.

"Russia never handed out passports in this way, it is a very complicated procedure. To get a visa is also very difficult. Perhaps some of the villagers who go to Russia for work would like to have a Russian passport, but it bears only a social character and has no political overtones." – Says the representative of the local authority.

Respondents exclude the possibility of a recurrence of the Crimean scenario in Georgia, noting that, if there were separatist sentiments, the population of the region could have used the presence of the Russian bases in Akhalkalaki up until 2007, or during the 2008 August war to try to stir up trouble. In addition, they note that if Javakheti were to join Armenia, it will lead to the closure of roads and a complete blockade of Armenia. Any disturbance in the region may be provoked only by a third force. However, the probability is low, as there are already two territorial conflicts in Georgia and provoking one more territorial conflict by Russia is improbable. – Respondents believe.

"I always say, there was a war in 2008. If anyone had the desire to use the moment, he could use it. But we do not want it. On the contrary, there was calm here and together with the Georgian church we were helping refugees" – Says a local clergyman.

As for the cultural proximity, the respondents believe that European culture is more "developed" and Georgia needs to take a lot of things from it. But Russian culture is more familiar and allied. Two centuries of coexistence with Russia, Russian language and links to relatives in Russia determine this.

"After so many years living with Russia, in fact we do not know any other. I do not know which is better, Russian, or European. Today, Russian culture is closer, because we're related" – Says one of non-governmental organization representative.

There is also the opinion that a chance of assimilation with Russia is bigger than with Europe due to the cohabitation with Russia. Russia has more mechanism for assimilation, first of all, there is concern about forgetting the Armenian language and this had been confirmed by historical facts – the experience of life in the Soviet Union.

---

¹ This is the respondent's information and reliability of this information could not be verified by researchers.

The European Union

The population of the region, including the respondents, have very little information about the European Union. Respondents always emphasize the lack of information over the issue of particular benefits of European integration for the region.

The main associations of the European Union are as follows: The European Union is civilization, education, human rights, rule of law, and high living standards. Therefore becoming closer with the European Union is advantageous, but specific benefits it will bring to the country are unclear. "It could be positive and we will feel it, however, Greece is in the EU and we see the severe situation in which this country is in." – Notes the representative of the local non-governmental organizations.

Respondents note that Georgia's EU membership will contribute to creating new jobs. Investments may be put into the region and new factories and mills may be opened. In case of opening of the borders the region's population will be able to travel to Europe, as they do today to Russia. In addition, integration may lead to the development of tourism.

Respondents emphasize the fact that minority rights are protected in Europe.

"Georgia's way is in Europe, because otherwise multinational Georgia would not survive. If Georgia will be in the EU, minority-related issues will be resolved. We have been asking for a federal arrangement long before, in principle, it is already federation de-jure. But there will be no discussions about joining with Armenia" – Says the representative of a local non-governmental organization.

There is some skepticism with regard to the prospect of the EU membership. Respondents believe that the country should be well prepared for membership of the European Union, the already began democratic reforms should be continued and completed. Some respondents mention that even in case of membership, it will be difficult to travel in Europe, because people don't know the language and do not have relatives in Europe. As a result of the developments in Ukraine, the degree of confidence towards the EU among the population has decreased.

"I think that the ratings of the EU have dropped, and it is linked to the events in Ukraine. The population says, we are living for 20 years without the Soviet Union and what did the EU give, except institutional development? They say it is better to be there again, where there was work. We do not know about the economic benefits of the European Union. People do not feel it." – Says nongovernmental organization representative.

Unlike NATO, which is perceived as a threat for the country and particularly for the region (for details see below), the EU is not the bearer of this threat, since European integration does not involve deployment of military bases in the country, -consider respondents. The EU is not perceived as a threat to national culture and identity either. Respondents explain this with several arguments:

1. Caucasian mentality is firmly rooted among the population, that's why what is disagreeable, for example, to undermine the traditional family values, same-sex marriage, can't be enrooted in Georgia;
2. The Armenian Diaspora in Europe and the United States maintains its culture, language and traditions;
3. The EU unites many countries; each has retained its identity.

Respondents believe that Georgia's choice should not be one-sided and the country should work in both directions, it should try to maintain good relations both, with Russia, as well as with the European Union and should not fall under the influence of big countries.

"We have to take the good from both. Of course, two hundred years of cohabitation has left its mark, and made us closer to Russia, we grew up on one and the same films ... but we should be close to Europe too. They have a great culture." – Says an NGO representative.

NATO/Turkey

Respondents in Samtskhe-Javakheti have a univocally negative assessment of Georgia's aspiration for membership of NATO and observe with fear the prospect of NATO membership. The main reason is Turkey, which is a member of the organization. If Georgia becomes a NATO member, it could lead to the deployment of Turkish military forces in Georgia – respondents think. They point out that in the case of an attack on ethnic Armenians by Turkey, nobody will protect them. Respondents found it difficult to imagine any kind of cooperation with Turkey without recognition of the Armenian Genocide by Turkey and without an apology. These fears are reinforced also by recent developments in Kessab (Syria).¹

"I do not see risks in Russia today, but when we join NATO, we are afraid that Turkish troops will be here"; "If we join NATO, it means that I will be protected by grandchildren of those, who killed my ancestors. To me this is unacceptable." – Note respondents.

¹ On 21 March 2012, the Armenian city of Kessab in Syria was attacked by Islamists. Yerevan claimed the attack was carried out with the help of Turkey.

Certain skepticism is observed regarding NATO, which, according to respondents is determined by NATO's inaction during the 2008 August war. "We do not need NATO as a military bloc. Where were they in 2008? This organization is not a guarantee of security." – Mentions the representative of NGO.

Respondents perceive Turkey as a threat not only for the ethnic Armenian population, but also for the entire country. They explain this with the historical experience and point out the potential danger in Adjara. The fact that today Turkey and Azerbaijan are the strategic partners of Georgia, is needed by the government for support in opposition to Russia – the respondents believe and consider military neutrality as a better alternative for the country. Switzerland and Azerbaijan were mentioned as examples of neutrality and independence.

"Military alliances are always a risk. We do not have principal enemies, neither Russian, nor a NATO base is better. We should be as neutral as Switzerland," – Says the representative of a political party's local office.

Another determining factor of the negative attitudes towards Turkey is associated to the construction of the Baku – Akhalkalaki – Kars railway. According to the respondents, it is a political project and this project does not bring any economic benefits for Georgia's economy. Starting such a large project in the region has not led to any addition job opportunities for local residents. This factor is an object of a particular concern for the respondents against the background of acute unemployment in the region.

"This is a politically driven project. This will bring no economic benefits neither to Georgia, nor to Armenia nor Azerbaijan ... and on this construction, where there are more than 6 thousand jobs, none of the locals, especially the Armenians, are employed." – Says the representative of a local non-governmental organization.

According to respondents, the Turkish company which is building the railway does not want, or does not have the right to employ ethnic Armenians. In the rare cases where ethnic Armenian residents of the region are employed in the construction of the railway, they are not given a contract. They also note that ethnic Georgians also are not employed on the construction. The Georgian government is turning a blind eye to all of this – says one respondent. It should be noted that the local government official explains the unemployment problem by the lack of trained personnel.

"You need to be a specialist in order to be employed. If we won't prepare qualified specialists now, none of the locals will be employed when the station is opened. This means that a personnel problem exists in the region." – Says an employee of the local council.

CONCLUSION

Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti's problems are for the most part socio-economic in nature. In a sign of the country's unemployment, labor migration from regions is high. This trend is especially felt in Samtskhe-Javakheti. Since the regions are populated by ethnic minorities, they are characterized by specific problems, such as: lack of information about the processes in the country and the lack of knowledge of the state language. State programs aimed at the study of the state language among ethnic minorities, have little effect and are mainly felt in the regional centres. The situation has not changed much in the villages. In the context of raising awareness, both central and local government policies are ineffective. Specific events and activities of the government in this direction are small and it is mostly non-governmental organizations that are working to raise the region's public awareness.

As for the attitudes and perceptions towards the foreign policy of Georgia, a lack of information is a large problem here as well. Talking about foreign policy, respondents emphasize that for the region's population (in some cases for themselves as well) almost nothing is known about the EU and NATO, and in this respect there is a complete information vacuum among the population. In general, the quest of Georgia for the EU membership is positively evaluated, and is considered as a guarantee for the country's democratic development and freedom. But on the other hand, there is skepticism about its prospects of joining. Respondents believe that the country, with its level of development is not ready to join the European Union, besides, the Russian factor is also an obstacle on the road to European integration.

It is noteworthy that the majority of respondents did not perceive Europe as a threat to national identity, culture and religion. Respondents point out that these attitudes have been observed in very small groups of the local population. However, it should be noted that the population of the Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti, especially those living in rural areas, have very little information about the European Union and the EU integration in not a subject of discussion among local inhabitants. A proper information campaign to prevent the spread of distorted information in the population and the creation of negative feelings about the EU is therefore important.

The perception of the threats varies in respondents from Samtskhe-Javakheti and Kvemo Kartli. Attitudes towards NATO are different in Kvemo Kartli and Samtskhe-Javakheti. Respondents from Marneuli consider the EU and NATO in one context and perceive these organizations as a guarantor of the country's security. While Akhalkalaki respondents assessed the prospect of joining NATO univocally negatively and think that this is dangerous for the country. The fear is related to the Turkish factor. Georgia's membership in NATO and the possible presence of Turkish soldiers (as respondents think will happen after joining NATO) is seen as a threat for the ethnic Armenian population.

Public awareness of Russia and its policies is much higher. For the Kvemo Kartli population Russia above all is seen as a threat to national sovereignty and freedom. While, respondents from Samtskhe-Javakheti consider Turkey as the country's main foreign challenge and point out potential threats in Adjara. However, the attempt of normalization of relations with Russia is univocally rated positively due to the Russian market and due to economic dependence on Russia. In addition respondents from both regions stress that Russia is a strong neighboring state and this fact cannot be changed; it is necessary to maintain good relations with all neighbors. Therefore, a multifaceted foreign policy, balancing on the one hand, European integration, and on the other hand, the normalization of relations with Russia, is considered to be the optimal approach for the country.

APPENDIX: RESPONDENTS

KVEMO KARTLI

1. Office of State Minister of Georgia of Reconciliation and Civic Equality, region of Kakheti and Kvemo Kartli;
2. The Public Defender's Office Representation in Kvemo Kartli;
3. Congress of Azerbaijanis of Georgia;
4. The Centre for Civic Engagement in Marneuli;
5. Religious School „Ahli Beit“;
6. NGO „Youth Centre of Marneuli“;
7. NGO „Dove“;
8. Azerbaijani magazine „Apa“;
9. The party „Our Georgia – Free Democrats“ Marneuli office;
10. The local municipality council of Marneuli;
11. N3 public school teacher;
12. The party „Democratic Movement – United Georgia“ Marneuli office;
13. The party „United National Movement“ Marneuli office;
14. Kamuslo territorial unit labor unions;
15. NGO „Azerbaijani Culture Center“.

SAMTSKHE-JAVAKHETI

1. The non-governmental organization „Akhalkalaki Business Center“;
2. The party „United National Movement“ Akhalkalaki Office;
3. NGO „Justice and Fairness“;
4. TV ATV12;
5. Municipal Council of Ninotsminda;
6. Akhalkalaki Municipality;
7. NGO „Healthy Society in Javakheti“;
8. Radio of Ninotsminda „Nor“;
9. Coalition „Georgian Dream“ Akhalkalaki Office;
10. NGO „Women of Samtskhe-Javakheti for Peaceful Georgia“;
11. NGO „Youth Center of Akhalkalaki“;
12. The local farmer;
13. NGO „Civic Development Association – Corps of the Future“;
14. The Armenian Apostolic Orthodox Saint Church Diocese of Georgia;
15. Union of Samtskhe-Javakheti Armenian NGOs.

**ანა დვალი
ედიტა ბადასიანი**

ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში არსებული პრობლემები და
ადგილობრივი მოსახლეობის საგარეო პოლიტიკური პრეფერენციები

კვლევის ანგარიში

თბილისი • Tbilisi
2014

**ANA DVALI
EDITA BADASYAN**

PROBLEMS OF KVEMO KARTLI AND SAMTSKHE-JAVAKHETI AND
FOREIGN POLICY PREFERENCES OF THE LOCAL POPULATIONS

Research Report

Centre for Cultural Relations — Caucasian House
20 Galaktion Tabidze Street Tbilisi, 0105, Georgia
www.caucasianhouse.ge; www.regional-dialogue.com
E-mail: info@caucasianhouse.ge